

Torsdagen den 3 februari

Kl. 19.30

*Allmänpolitisk
debatt*

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr RÄMGÅRD (c):

Herr talman! I vårt land har folkrörelserna stor betydelse för att ta till vara olika intresseinriktningar bland människorna. Vårt lands största folkrörelse är idrottsrörelsen. Det finns ingen ort i vårt land som inte har en idrottsförening. Årskiftet 1975-1976 uppgick antalet idrottsföreningar till 15 972.

Riksdagen antog 1970 ett grundläggande idrottspolitiskt beslut som formulerades mot bakgrund av idrottsutredningen "Idrott åt alla". Därvid gav också riksdagen idrottsrörelsen ansvaret för att förverkliga detta mål.

Det är en mycket bred verksamhet som skall tillgodoses: från försök att förmå passiva människor att motionera och må väl till att skapa elit-idrottsmän som skall kunna kämpa om olympiska medaljer och ge Sverige som nation ett gott anseende i världen.

Idrotten är en stark folkrörelse med sina drygt 300 000 idrottsledare, som i huvudsak arbetar utan ersättning men med ett personligt ansvar. Dessa gör ovärderliga insatser.

Idrotten har också en friskvårdande betydelse. Det är allmänt erkänt att idrott, utövad efter vars och ens förutsättningar och ambition, ger påtagliga friskvårdande effekter. Rätt kost och motion ger människorna ett bättre hälsotillstånd. Aktivt deltagande i idrottsverksamhet hjälper många ungdomar att avstå från tobak och alkohol.

Man måste också sätta in idrotten i ett socialt sammanhang där den utan tvivel har stor betydelse. Genom föreningars försorg får många ungdomar meningsfull sysselsättning och känsla av gemenskap. Därigenom kan idrotten förhindra uppkomsten av sociala problem. Idrottsverksamhet har alltså stor betydelse för social träning och anpassning. Handikapp-idrottsförbundet, som numera tillhör Riksidrottsförbundet, gör en mycket betydelsefull insats genom att ge möjlighet för människor med handikapp att vara med i idrottsgemenskapen. Detta arbete är oerhört värdefullt.

Idrottsverksamheten har – och kommer också i framtiden att ha – betydelse för Sveriges kulturliv. De som fastnat i "finkulturens" tankegångar förbiser ofta idrottsverksamheten. Idrotten är kroppskultur, gemenskap, självförverkligande, traditioner och skådespel. Är inte detta kultur?

Riksidrottsförbundets äskande för budgetåret 1977/78 – ca 27 % högre

än budgetåret 1976/77 – är större än något tidigare år. Ett av skälen till detta är önskemålet att väsentligt öka resurstilldelningen för utveckling av vår internationella friidrott.

En satsning på både bredd- och elitidrott är naturlig, eftersom båda kan och skall komplettera varandra. En bra svensk elitidrott är också en stimulans för ungdomar att börja med idrottsutövning.

Om vi i Sverige vill ha duktiga idrottsmän och idrottskvinnor – och det tror jag svenska folket vill ha – så måste också de som satsar på att försvara Sveriges färger få det stöd de behöver. Sett ur dessa perspektiv måste också riksdagen och regeringen känna sitt ansvar och ge idrottsrörelsen möjlighet att verka för detta.

Regeringen har under jordbrukets huvudtitel för budgetåret 1977/78 föreslagit 107 130 000 kr. som organisationsstöd till idrotten. Riksidrottsförbundet äskade 112 493 000 kr. Regeringen har alltså prutat drygt 5 milj. kr. Men trots denna prutning är anslagsökningen jämfört med föregående år 18 milj. kr. eller 20,2 % högre, vilket är det högsta procentuella påslaget efter det att riksdagen lade fast idrottsutredningens målsättning "Idrott åt alla".

Under samma huvudtitel finns också det s. k. anläggningsstödet till mindre idrottsanläggningar, som ökats med 6 milj. kr. till 36 milj. kr. under 1977/78. Det totala stödet under jordbrukshuvudtiteln blir alltså 143 milj. kr., vilket innebär en ökning med totalt 24 milj. kr.

Under utbildningshuvudtiteln kan idrottsrörelsen under 1977/78 tillgodoräkna sig ca 55 milj. kr., som utgår från anslaget Lokalt aktivitetsstöd. Det lokala aktivitetsstödet betalas ut direkt till föreningar på grund av deras aktiviteter. Detta anslag har nästan fördubblats från tidigare år, från 37 milj. kr. till 67 milj. kr. Anslaget har höjts per sammankomst från 9 till 10 kr. och samtidigt har åldersgränsen sänkts från elva till sju år i enlighet med riksdagens beslut i samband med SIA-propositionen. Åldersgränserna är i dag alltså 7 och 24 år. Av det totala anslaget till lokalt aktivitetsstöd går 80 % till idrottsföreningarna, vilket ger ca 55 milj. kr. Jämfört med föregående budgetår är det en höjning med 20 milj. kr. för idrotten.

Under samma huvudtitel, Lokalt aktivitetsstöd, Utbildning föreslås att man skall inrätta försöksverksamhet med kombinerad idrott och utbildning i 13 kommuner i landet och att SÖ svarar för kostnaderna under timplanebunden tid.

Ser man på vad idrottsrörelsen får totalt under nästkommande budgetår kan man konstatera att idrotten aldrig tidigare fått ett så kraftigt påslag. Regeringen har klart dokumenterat sin vilja att satsa på idrotten, både på bredden och på eliten, genom denna anslagshöjning – detta trots det hårda ekonomiska läge som landet befinner sig i. Jag tror det är en bra investering.

Men trots detta kraftiga ekonomiska stöd brottas idrottsrörelsen med ekonomiska problem i specialförbunden, distrikten och klubbarna. Därför är det arbete som idrottsledarna utför ovärderligt. Det är angeläget att

det utbildas flera ledare och att flera blir engagerade i idrottsarbetet för att underlätta för de i dag så hårt arbetsbelastade idrottsledarna. Inom Riksidrottsförbundet arbetar man också med att försöka få in mera ledare i organisationen. Detta är viktigt för att man skall ha möjligheter att vara med i skolan genom SIA-reformen.

Kommunerna bidrar i dag med den största ekonomiska biten när det gäller fritidsverksamheten och därmed också till idrotten. Anläggningskostnader och stöd till föreningar utgör en stor post i fritidsnämndernas budget.

Vi vet också att den kommunala ekonomin är hårt ansträngd. Därför är det nödvändigt att idrottsorganisationerna och kommunerna samarbetar mycket nära vid säsongplanering och utnyttjande av anläggningar. Då kan man få ut mera av det nedlagda kapitalet.

Idrotten och den ökade kommersialiseringen är ständigt debatterad. Det är inget tvivel om att de kommersiella inslagen inom idrotten har tilltagit under de senaste åren.

Det får naturligtvis inte vara så att reklam skall styra idrottsutövandet. Riksidrottsförbundet har nyligen gjort en stor undersökning om idrottens kommersialisering och sportredskapens fördyring och funnit det nödvändigt att hitta lämpliga former för reklam inom idrotten.

Även om samhället skulle fördubbla anslagen är idrotten ändå tvungen att skaffa pengar från annat håll. Därför bör man finna former där näringslivet kan stödja idrotten utan att samtidigt bli styrande. Som illustration till detta kan jag nämna att t. ex. Skidförbundet budgetåret 1974/75 fick i anslag 38,6 % av sin totala budget. Man fick alltså själv finansiera 61,4 %. Motsvarande siffra var för budgetåret 1975/76 37,3 % i anslag och 62,7 % i självfinansiering.

Idrott åt alla innebär att var och en skall ha möjlighet att bedriva någon form av fysisk aktivitet enligt sina egna förutsättningar. Därför är det angeläget att man värderar om och inser betydelsen av ökad fysisk träning i skolan.

Det är viktigt att barn får utlopp för sitt rörelsebehov i skolan. Vi skall lära dem varför det är viktigt att vara fysiskt aktiva i unga år när de inre organen är utvecklingsbara. Detta kan man aldrig senare i livet ta igen.

Det är därför viktigt:

att ämnet gymnastik och idrott i skolan bedrivs utan jäkt för eleven, att eleven efter gymnastiklektionen får god tid att duscha och sköta sin hygien – annars blir man inte motiverad för fysisk träning i fortsättningen,

att timantalet utökas, så att eleven får bättre möjlighet för fysiska aktiviteter, anpassade för sina behov,

att även låg- och mellanstadiet har utbildade lärare i ämnet gymnastik och idrott, samt

att lokalfrågorna blir lösta vid våra skolor, så att dessa aktiviteter kan tillgodoses.

Det är viktigt att idrotten ges hög prioritet när man lägger fram förslag till läroplaner för grundskolan och gymnasieskolan.

Idrott åt alla betyder också att samma förutsättningar skall råda för både manliga och kvinnliga utövare. Fortfarande dominerar männen idrottsorganisationerna. Invanda könsrollsmönster har gjort det svårt för kvinnor att utöva många idrotter. Inom idrottsrörelserna arbetar man för att riva de barriärer som finns mellan olika grenar, mellan pojkar och flickor, mellan unga och gamla. Förändringar i yrkesstrukturer och en utökad barntillsyn skapar förutsättningar för en bredare kvinnlig idrott.

Ett annat och viktigt skäl att satsa på kvinnoidrotten är att man inom idrottsrörelsen behöver flera ledare. Kvinnor är en stark ledarresurs.

Idrott åt alla innebär vidare, som jag inledningsvis sade, att bredd- och elitidrotten skall gå hand i hand.

I och med att man nu inför s. k. idrottsskolor har pojkar och flickor som vill kombinera elitidrott och studier möjlighet till detta. Möjligheten finns f. n. i 13 kommuner med 148 elever per läsår i 13 olika grenar. Det är bara början. Jag är övertygad om att denna försöksverksamhet kommer att visa sig så värdefull, att ytterligare steg kan tas med varvad idrott och utbildning. Det är också viktigt att studier i denna riktning kan bedrivas på högskolenivå.

Utöver allt detta är det angeläget att Sverige höjer sin röst i den internationella idrottspolitiken. Vi måste tala om hur vi här uppe i Norden, i Sverige, vill att idrott skall bedrivas. Grundtanken skall vara idrott åt alla för idrottens bästa. Varken ekonomiska möjligheter eller politiska värderingar skall få hindra någon att bedriva idrott.

De stora olympiska arrangemangen skall i framtiden kunna genomföras på sådant sätt att idrotten kommer i förgrunden och inte ekonomiska faktorer. Om vi i Sverige inom en nära framtid får möjlighet att arrangera ett olympiskt spel, så bör vi söka visa hur man kan genomföra olympiska tävlingar i framtiden till förmån för det rent sportsliga utbytet.

Detta är inte bara vår uppgift utan också vår skyldighet i ett land som Sverige, där vi ger idrotten så högt socialt och sportsligt värde.

Herr OLSSON i Sösdala (c):

Herr talman! Människan i det industrialiserade samhället är i sina bedömningar och i hela sitt kulturmönster hårt knuten till ekonomiska och tekniska värden. Detta förhållande har naturligtvis påverkat strukturen i näringslivet och därigenom också strukturen i samhället.

Eftersom både ekonomi och teknologi har varit baserade på förhållandet att ändliga råvaror, som energi och metaller, har varit billiga, har också strukturen formats efter detta förhållande. Man har kunnat skapa en struktur som blivit alltmer resurskrävande utan att detta har upplevts som negativt. Olägenheter som ökade avstånd, ökade transporter, ökad energiförbrukning och ökad resursförbrukning har inte inneburit något problem utan i stället varit en positiv stimulans i ekonomin. Då ekonomin inte känt skillnad på positiva och negativa faktorer har varje ökning

bedömts positivt. Strukturutvecklingen har alltså fortskridit endast med hänsyn till ekonomisk tillväxt och teknisk utveckling och utan hänsyn till miljöförändringar, resursförbrukning och människors sociala behov.

I vårt land, liksom i de flesta andra industriländer, där den billiga energin spelat en stor roll för utvecklingsriktningen, innebar energikrisen 1973-1974 på sätt och vis en vändpunkt. Man upptäckte att det förelåg en knapphet på energiresurser. Oljetillgången blev plötsligt begränsad och priset steg. Det har också visat sig att möjlighet att producera billig energi i form av kärnkraft inte finns, om man tar hänsyn till säkerhets- och miljöproblemen. Även då det gäller världsmarknaden på livsmedel har det skett stora förändringar. De stora lagren av spannmål är tömda, och vi kan i dag se att i framtiden kommer all möjlig produktion att behövas.

Utän att här gå in på flera exempel vill jag bara konstatera att vi måste i ökad omfattning hushålla med och spara på resurser. Detta måste ske på många olika sätt, och vi har alla ett ansvar att medverka till detta. En avgörande fråga när det gäller om vi skall lyckas att nå ett sådant mål är om vi kan förändra teknologi och struktur i näringsliv och samhälle på ett sådant sätt att hushållningen underlättas.

Beslutet under höstriktsdagen med anledning av arbetsmarknadsutskottets betänkande 1976/77:7 innebär en klar förändring av den regionalpolitiska målsättningen mot ökad regional balans och även förbättrad inomregional balans. I betänkandet nämns dock inte de starka hushållningspolitiska skäl som talar för ett decentraliserat samhälle. Jag vill här peka på några av dessa och därigenom understryka betydelsen av en fortsättning på arbetet att skapa ett decentraliserat samhälle med en lokal integrering av människans olika funktioner, såsom arbete, boende, vård, utbildning och fritidsaktiviteter etc.

Utformningen av trafikapparaterna vid infarterna till och i flertalet av våra primära centra visar att man här har kommit över den samhällsstorlek, där det är möjligt att få närhet till olika saker. En större del av samhällsutbyggnaden måste därför ske i de mindre orterna i den enskilda regionen. Även arbetsmarknadsutskottet framhåller detta som en av de viktigaste uppgifterna för regionalpolitiken. En större närhet mellan de olika funktionerna minskar transportbehovet av såväl människor som gods. Härigenom minskas motiven för en resurskrävande utbyggnad av motorvägar och trafikapparater. Bilkörandet kan totalt minska och därmed energiförbrukningen.

Även på byggnadsområdet är det möjligt att spara resurser eller att övergå till ökad användning av återskapande resurser. Storstadens byggnader uppförs till stor del av stål och betong. Detta är nödvändigt med tanke på den utformning man i centralare delar tvingas välja. Likaså är följdinvesteringarna ofta dyrbara och resurskrävande. I mindre orter kan man bygga lägre utan att därför få en för stor utbredning av bebyggelsen som gör att avstånden blir för stora. Man kan använda mer trä och lättare material i byggnaderna. Kringanläggningarna kan också

vara mindre påkostade, då de inte utsätts för så stor belastning.

Ju större en ort eller ett företag blir desto större blir också specialiseringen. En långtgående specialisering kräver speciella anläggningar och lokaler för varje delfunktion. Detta förhållande får lätt till effekt att utan att den enskilda människan upplever någon personlig fördel så svarar hon för en större resurskonsumtion.

Behovet av fritidsboende förefaller att öka. Det beror dels på att fler människor anser sig ha råd att ha särskild fritidsbostad, dels på att man inte är tillfreds med den permanenta bostaden utan helst vill lämna den då det är möjligt. Detta är naturligtvis en hård kritik av vår boendeform. Under senare år har man också i en ökad grad kunnat märka en vilja hos människor att flytta till mindre orter. Problemet är då att servicen inte alltid är tillräcklig. Den har på många sådana orter försvagats under senare år. Inte heller finns arbetsplatser i tillräcklig omfattning. Om vi lyckas med den regionalpolitiska målsättningen att göra kompletteringar på dessa områden, så erbjuder naturligtvis ett boende i mera decentraliserade former ökade möjligheter att använda permanentbostaden även som fritidsbostad. Detta kräver mindre resurser i byggnader och uppvärmning och även i personliga inventarier, men det medför ändå inte någon standardsänkning. Snarare föreligger en möjlighet att göra denna bostad betydligt bättre.

Det finns säkert någon som vill invända mot mitt resonemang att energiförbrukningen i småhus blir större än i flerfamiljshus. Det är i och för sig riktigt, men när vi utvecklat möjligheterna att bättre utnyttja solenergin som enda eller kompletterande värmekälla i byggnader blir stora vägg- och takytor snarast en fördel.

En annan inriktning av strukturutvecklingen i näringslivet är nödvändig. En sådan förändring måste bygga på det förhållandet att slit- och släng-perioden är slut och att vi i större omfattning måste ägna oss åt att vårda våra tillgångar och därigenom förlänga deras varaktighet. Detta gäller såväl bostäder och vad som finns i dem som våra tekniska tillhörigheter, exempelvis bilar.

En utbyggnad av underhållsinsatserna i decentraliserade former är alltså viktigare än att utöka produktionskapaciteten i tillverkningsindustrin. En sådan målsättning stämmer väl överens med vår regionalpolitiska målsättning i stort och skapar utrymme för ett ökat antal arbetstillfällen i mindre orter och glesbygder. Det skulle heller inte förvåna mig om de ökade krav på kvalitet och hållbarhet som vi måste ställa på kapitalvaror ger möjlighet för en ökning av den hantverksmässiga produktionen. En småskalig, överblickbar produktion har också ett egenvärde för den som är verksam i produktionen. Här är stor möjlighet att uppleva skapandets glädje, något som tyvärr är svårt i specialiserad produktion med långtgående fragmentering av arbetsuppgifterna.

Det är jordens yta som förser oss med de återskapande resurserna. I takt med att de ändliga resurserna tömmes ut blir vi mer beroende av att effektivt ta till vara förnyelsebara resurser. Under detta århundrade

har vi mer och mer bortsett från dessa resursers betydelse. Vi har stirrat oss blinda på lönsamhetskriterier, ofta produktion per tidsenhet. Från denna utgångspunkt har man avstått från att utnyttja marginella resurser från bl. a. jord- och skogsbruk. Det har framstått som en effektivisering att i stället ägna sig åt annan verksamhet som ger ett större ekonomiskt utbyte. I en situation med brist på resurser är förhållandet helt annorlunda. Därför krävs i framtiden en politik som inte avstår från marginella resurser utan som strävar efter att ta vara på just dessa marginella tillgångar.

Om det dessutom är svårt att hålla sysselsättningen på en tillfredsställande nivå blir detta samhällsekonomiskt än mera lönsamt. Om människorna är bättre fördelade över ytan är det också möjligt att bättre utnyttja ytans resurser. Här finns utrymme för fler yrkesverksamma, men det kan även gälla att ta till vara resurser som en del i en meningsfull fritidssysselsättning.

Utän tvivel är det de stora befolkningskoncentrationerna som innebär den största pressen på miljön. Störningar i miljön minskar naturens förmåga att skapa resurser. I naturen finns inget avfall. Avfall är bara för mycket av någonting på fel ställe. Om vi hade möjlighet att återföra varje restprodukt till sitt ekologiska kretslopp, vore avfallsproblemen lösta. På sikt är detta nödvändigt. Transport av avfall i luft och vatten eller deponering i naturen är kortsiktiga lösningar. Det decentraliserade samhället har större möjligheter att tillgodogöra sig avfallet som en tillgång, eftersom de ekologiska kretsloppen är lättare att sluta ju mindre de är. Naturligtvis krävs utveckling av en teknik på detta område. Dock torde denna teknik knappast kunna bli mer dyrbar än den vi nu använder för det centraliserade samhället.

Det hade funnits anledning att även anföra en rad sociala skäl för decentralisering. Förbättrad social gemenskap i samhället är lika väsentligt som eller mer väsentlig än att reparera de skador som dåliga sociala miljöer skapat. I detta sammanhang har jag dock endast möjlighet att påpeka att otillfredsställda sociala behov motiverar en kompensation i form av materiell tröstkonsumtion.

Jag har här velat redovisa dessa synpunkter för att understryka vikten av att vi med verklig energi fullföljer och vidareutvecklar tankegångarna i en regionalpolitik som syftar till ett decentraliserat samhälle. Tyvärr var den förra regeringen alltför kallsinnig inför centerns krav på decentralisering. Inför kravet på ökad hushållning bör det finnas möjlighet till stor enighet om att utnyttja de fördelar som en decentralisering innebär.

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! Centerns nej till kärnkraften avgjorde valet. Det visar flera eftervalsundersökningar.

I dag vet vi att regeringen Fälldin fullföljer kärnkraftsprogrammet med åtminstone tio reaktorer. För centern och för statsministern personligen

är detta något av en moralisk katastrof. De demagogiska ordriddar som nu läggs ut lurar inte någon – allra minst de väljare som den 19 september bytte till centern i tron att det verkligen betydde ett nej till kärnkraften.

Jag tänker här under några minuter sätta in den nya regeringens energipolitik i dess internationella sammanhang.

Kärnkraftsteknologin är ju internationell. Svensk forskning har inte nämnvärt bidragit till utvecklingen på det området. Också när det gäller energipolitiken i övrigt är vi i hög grad beroende av utlandet. Vi importerar mer olja per person än något annat land. Förändringar i andra länder i fråga om olja och kärnkraft ger oss i stora drag det handlingsutrymme vi har i energipolitiken. Ett litet avancerat industriland med stor utrikeshandel har små möjligheter att ställa sig vid sidan av den internationella utvecklingen på energiområdet.

Vårt framtida välbefinnande beror därför i hög grad på en klok och framsynt anpassning av vår energipolitik till internationella förändringar. Det energisparprogram riksdagen antog häromåret var en sådan klok och framsynt åtgärd. Det är ett mer långtgående sparprogram än något annat land vågat satsa på. Och då bör vi hålla i minnet att vi redan nu i vårt land per person bara förbrukar ungefär hälften så mycket energi som genomsnittssvenskan.

OECD har i dagarna publicerat en rapport, *World Energy Outlook*, med prognoser för de västliga industriländernas energiförbrukning fram till år 1985. Enligt denna rapport kommer de västliga industriländerna 1985 att förbruka avsevärt mycket mer olja än i dag även om de satsar på en kraftfull energisparpolitik av det slag som vi i Sverige redan bestämt oss för. Energitillskottet från kärnkraften motsvarade 58 miljoner ton olja 1974. OECD:s experter räknar med att kärnkraftens bidrag 1985 skall motsvara 464 miljoner ton olja. Det är åtta gånger mer kärnkraft på en tioårsperiod. – Enligt statsminister Fälldins löfte till svenska folket skall alla svenska kärnkraftverk vara avvecklade 1985.

Medan vi nu i vårt land försöker räkna kilowatt för att ta reda på om vi behöver 10, 11, 12 eller 13 reaktorer så handlar det internationellt om att bygga hundratals nya reaktorer. Den bakgrunden bör man ha klar för sig när vi diskuterar det svenska energiprogrammet. När centern beskyller oss för att vilja utsätta kommande generationer för oerhörda risker så gäller den anklagelsen samtidigt flertalet regeringar i industriländerna och många u-landsregeringar. Anklagelsen är orimlig – men den skrämde många svenska väljare hösten 1976.

Hur agerar då regeringen Fälldin i den internationella kärnkraftsdebatten? Jag skall med två exempel försöka belysa den frågan.

I höstas fick jag till min förvåning i FN uppleva hur regeringen Fälldin vid två tillfällen ställde upp bakom beslut om att främja byggandet av kärnkraftverk runt om i världen.

Den nya regeringen har hittills på ett berömvärt sätt fortsatt den socialdemokratiska linjen i nedrustningsfrågorna. I ett speciellt sammanhang kommer detta i direkt konflikt med centerns nej till kärnkraften.

I fördraget om förhindrande av spridning av kärnvapen, som trädde i kraft 1970, lovar Sverige enligt artikel IV att "underlätta --- fullständigast möjliga utbyte av utrustning, material samt vetenskaplig och teknisk information för kärnenergis fredliga användning". Det sägs vidare att "fördragsparter som är i stånd att göra så skall också samarbeta för att --- bidra till den fortsatta utvecklingen av kärnenergis tillämpning för fredliga ändamål".

Vid en översynskonferens våren 1975 ägnades stor möda åt att utveckla betydelsen av denna artikel IV. I slutkommunikén sägs bl. a. att man enhälligt "betonar den viktiga roll kärnenergin kan spela, speciellt vid förändringen av ekonomiska förhållanden, i kraftproduktionen och som bidragande till att gradvis undanröja den ekonomiska och teknologiska klyftan mellan u-länder och industristater".

När Inga Thorsson i fjol i riksdagen berättade om översynskonferensen sade hon: "Det är ingen överdrift att säga, att konferensen utvecklade sig till en propagandakonferens för kärnenergi i världen. Denna politiska verklighet återfanns också vid FN:s 30:e generalförsamling i höstas."

Hur var det då vid den 31:a generalförsamlingen hösten 1976, där Sverige representerades av regeringen Fälldin? Ja, Sveriges regeringsrepresentanter arbetade mycket energiskt för en resolution om att fler stater skall ansluta sig till icke-spridningsfördraget. Några som helst reservationer i fråga om artikel IV hördes inte från regeringen Fälldin. Löftena i artikel IV om speciellt bistånd till de stater som vill bygga kärnkraftverk är det främsta lockbetet för att få fler att ansluta sig till icke-spridningsfördraget. Nej till svensk kärnkraft kan inte utan reservationer förenas med artikel IV i icke-spridningsfördraget. Regeringen Fälldins agerande är därför minst sagt motsägelsefullt.

Det andra exemplet gäller en debatt i FN:s generalförsamling den 9 och 10 november. Vid behandlingen av rapporten från det internationella atomenergiorganet, IAEA, väntade man sig ett svenskt inlägg. Sverige brukar delta i den debatten. Men regeringen Fälldin teg.

IAEA:s stadgar säger att organet skall "anskaffa material, tjänster, utrustning och installationer för att tillgodose behovet av forskning, utveckling och praktisk tillämpning av atomenergin för fredliga ändamål, däribland produktionen av elektrisk kraft, varvid vederbörlig hänsyn skall tagas till de underutvecklade områdenas behov".

Det gjordes hela 19 inlägg på denna dagordningspunkt. IAEA:s generaldirektör Sigvard Eklund angav tonen i debatten på följande sätt:

"Med utgångspunkt från faktisk erfarenhet tror de flesta av oss att billig energi - alltmer i form av elektricitet - är lika absolut nödvändig för att höja levnadsstandarden i u-länderna som den är grundläggande för att bevara och utveckla våra industristater. Utan billig energi får vi stagnation, arbetslöshet och föga möjligheter att öka arbetskraftens produktivitet.

Men det finns också de som hävdar att vi skall sätta stopp för ökningen i energiproduktionen och t. o. m. söka åstadkomma en minskning. Jag

tror dock knappast det är nödvändigt att här söka övertyga någon om det helt avgörande behovet av mer energi för att utveckla resurser, bygga ut industrier och förbättra levnadsvillkoren för folken.

En av IAEA:s uppgifter är att främja kärnkraften som det enda omedelbart tillgängliga alternativet till kol och olja. Bakgrunden är att oljeförråden minskar. Det är också organets uppgift att bidra till ett säkert och ekonomiskt genomförande av kärnkraftsprogram och därmed för- enade industrianläggningar.

Det är paradoxalt att den form av energi som har visat sig säker och lätt att kontrollera från miljösynpunkt, är den energiform som blivit måltavla för den häftigaste kritiken från miljövårdsgrupper. Det har inte ännu varit en enda dödsolycka orsakad av den nukleära sidan av ett atomkraftverk. Det gäller fram till i dag trots att en del kraftverk har varit i drift under 20 år och många har körts i 10 år, så att vi nu har erfarenhet av gott och väl över 1 000 reaktorår. Trots detta vill motståndarna i en del länder stoppa kärnkraften."

Sigvard Eklund uppskattade att världens nu kända urantillgångar kommer att räcka i 25 år men ansåg att urantillgångarna kommer att öka när man börjar söka mer systematiskt i u-länderna. Han bedömde också möjligheterna att lösa avfallsproblemen som goda.

Generaldirektörens presentation av atomenergiorganets rapport angav debattens inriktning. 18 regeringsrepresentanter från olika delar av världen prisade IAEA för ett gott arbete och berättade om sina nationella planer för kärnkraftens fredliga användning. De två dagarnas debatt blev en propagandatillställning för mer kärnenergi i världen. Speciellt talare från u-länderna hade stora förhoppningar på kärnkraften. De behöver stora mängder billig energi för sin industrialisering. Inte en enda talare manade till återhållsamhet. Själv upplevde jag det som beklagligt att man inför FN:s generalförsamling inte fick ett något mer balanserat meningsutbyte kring kärnkraften och dess framtid.

Regeringen Fälldins centerstyrda utrikesdepartement gav sina diplomater i New York instruktionen att tåga. Dessutom – och det är ganska sensationellt – fick de order att ställa Sverige bakom en resolution som lovprisar IAEA:s arbete med att sprida kärnkraften över världen. Regeringen Fälldin uppmanar i denna resolution alla stater att aktivt samarbeta för ett fortsatt byggande av kärnkraftverk i alla de länder som är intresserade.

Detta är naturligtvis förbryllande. Den nya svenska regeringen är känd över hela världen främst för sina ambitioner att avveckla det svenska kärnkraftsprogrammet. Statsminister Fälldins kategoriska löften på den punkten har getts en mycket omfattande internationell publicitet.

Utländska observatörer som inte känner till regeringen Fälldins förvirrade kärnkraftspolitik här hemma står naturligtvis litet undrande inför Sveriges stöd till dem som entusiastiskt går in för att bygga många fler reaktorer runt om i världen.

Man börjar nu också i utlandet ställa frågan om det inte finns någon

som helst konsekvens och uppriktighet i regeringen Fälldins uttalanden och handlande i kärnkraftsfrågan.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Må det tillåtas mig att i en sådan här allmänpolitisk debatt något beröra frågor som inte för dagen kan tillmätas en direkt rikspolitisk betydelse men som ändå skapar bekymmer och problem i den bygd och det län som det här är fråga om. Även om det vore frestande att ta upp energipolitiken till närmare diskussion, anser jag att alla skäl talar för att vi väntar med detta – det blir ganska snart tillfälle till en debatt på energipolitikens område.

Jag har närmast begärt ordet för att beröra de problem som vi i Skaraborgs län har att brottas med – det gäller sysselsättningen inom vissa branschområden.

Fördröjningen av konjunkturuppgången har inneburit att företag inom exempelvis bilindustrin har fått vidkännas en ordernedgång som medfört personalminskningar i form av anställningsstopp och därmed följande driftsinskränkningar. Jag tänker då speciellt på Volvo i Skövde och i Flöby. Under det senaste året har antalet sysselsatta vid Volvo i Skövde minskat via naturlig avgång med inte mindre än ca 700 personer. Denna siffra är oroande. Här har skett en avgång, som inte omedelbart märks och som därför inte väckt massmedias uppmärksamhet. Men den har ändå för den berörda kommunen inneburit en minskning av antalet sysselsatta. Minskningen har skett successivt och har därför inte rönt den uppmärksamhet som skulle ha varit fallet om den inträffat på en gång.

Rapporterna om att man inom bilindustrin överväger införande av korttidsvecka eller permitteringar vållar berättigad oro i Skaraborgs län och framför allt i de berörda kommunerna Skövde och Falköping. Det finns all anledning för statsmakterna att på ett tidigt stadium vidta beredskapsåtgärder för att eliminera konsekvenserna av personalminskningar – om nu dessa planer sätts i verket – vare sig det sker genom införande av korttidsvecka eller genom permitteringar. Det finns all anledning att vara observant på vad som kan komma att hända, därest Volvo får ytterligare svårigheter med avsättningen av sina bilar.

Om Volvos aviserade produktionsbegränsningar skulle komma till stånd, innebär det omfattande personalinskränkningar med en försämrad sysselsättningssituation i kommunerna Skövde och Falköping. Även andra kommuner i Skaraborgs län kan få kännning av produktionsminskningen inom Volvo, eftersom Volvo i Skaraborgs län har många underleverantörer, som också kommer att få svårigheter att bibehålla full sysselsättning.

Herr talman! Tekoindustrin har f. n. en mycket svag orderutveckling. Läget inom denna bransch har kraftigt försämrats under de senaste månaderna. Färdigvarulagren är vid flera företag alltför stora, och de små orderstockarna har lett till ett lågt kapacitetsutnyttjande inom branschen. Flera företag har tvingats till driftsinskränkningar eller nedläggningar.

Nr 65

Torsdagen den
3 februari 1977

*Allmänpolitisk
debatt*

Bl. a. Falköping, som har en betydande tekoindustri, har fått kännning av de dåliga konjunkturerna för denna näringsgren. Det är tyvärr så att det inte bara är ett konjunkturproblem som tekoindustrin fått kännning av, utan också ett strukturproblem, något som gör det hela än mer komplicerat. Här behövs enligt min mening ytterligare åtgärder från statsmakternas sida för att hjälpa till att trygga sysselsättningen inom tekobranschen. Vi kan inte undvara tekoindustrin. Utan denna skulle vi bli beroende av importerade tekoprodukter.

Även Grästorps kommun kan komma att drabbas av de svårigheter som kännetecknar den svenska textil- och konfektionsindustrin. I Grästorp drivs ett företag inom konfektionsbranschen, som sysselsätter ett 60-tal anställda, till övervägande delen kvinnor. Detta företag marknadsför och tillverkar sedan 20 år tillbaka textila persedlar för sjukhusändamål. Kundkretsen utgörs av landstingens och i förekommande fall kommunernas sjukvårdsförvaltningar. Detta företag har nu drabbats av ordernedgångar, som gör att företaget har svårigheter att upprätthålla sysselsättningen.

Om inte ordersituationen förbättras, kan man med all sannolikhet räkna med att företaget lägger ned driften. Vad betyder detta i en bygd som Grästorp? Jo, att nedläggning av detta företag, som är ojämförligt den störste arbetsgivaren för kvinnlig arbetskraft, ställer många kvinnor utan arbete. Någon ersättningsindustri finns ej. Här kan man verkligen påstå att nedläggningen av denna industri kan få samma följdverkningar som exempelvis en varvsnedläggelse i en kommun med en betydande varvsindustri. Jag tror att man skall göra en sådan jämförelse för att riktigt förstå konsekvenserna i deras helhet för de människor som berörs i den bygd det här är fråga om.

Herr talman! Jag brukar göra en stilla reflektion över det förhållandet att vi inte får ta in utländsk arbetskraft och betala den löner som ligger under de avtalslöner som gäller. Helt naturligt skall utländsk arbetskraft ha samma lön som inhemsk arbetskraft. Detta synsätt delas av alla. Men vad sker när man importerar exempelvis tekoprodukter till rena rama dumpningspriser från lågprisländer, där arbetskraften är oerhört billig? Vad är det man importerar då? Jo, det är indirekt en arbetskraft som är underbetald jämfört med den svenska. Jag har därmed inte sagt att vi skall begränsa importen av exempelvis textilprodukter från lågprisländer som konkurrerar ut den svenska industrin, men jag vill ta upp det som ett observandum att den svenska tekoindustrins svårigheter till stor del är ett resultat av importen från låglöneländerna.

Det vore frestande att göra en undersökning på oss samtliga riksdags- och regeringsledamöter om hur många av oss som bär kläder tillverkade inom landet. Jag tror att huvudparten av kläderna är importerad. Samtidigt är vi överens om att vi skall stödja svensk industri, inte minst tekoindustrin. Ja, som sagt, det var bara en stilla reflektion, som inte bör ge anledning för någon att tro att jag skulle vilja bygga upp importbarriärer. Jag vill ändock ha sagt att det bästa stöd vi kan ge svensk

tekoindustri är att köpa dess produkter.

Även om jag har målat bilden av Skaraborgs län från sysselsättnings-synpunkt med mörka färger, så finns det inte anledning till pessimism inför framtiden. Vi har i detta län god tillgång till bra arbetskraft, och goda arbetsförhållanden kan erbjudas arbetskraften i ett i alla avseenden decentraliserat län med relativt korta avstånd till tätorterna, där god service erbjuds. Vi har ett län där människor trivs, ett län som kan erbjuda stora möjligheter, ett län i utveckling där företag och anställda kan erbjudas utvecklingsmöjligheter. Även om vissa svårigheter föreligger f. n., så bör dessa gå att bemästra i samverkan mellan berörda företag samt kommunala och statliga myndigheter.

Skaraborg är möjligheternas län, herr talman. Det är inte bara en slogan utan en realitet för alla dem som bygger och verkar i detta län.

Herr LUNDKVIST (s):

Herr talman! Jag ställde i december en fråga till jordbruksministern, huruvida han tänkte sig att ge den sittande jordbruksutredningen nya direktiv för dess arbete, detta med hänvisning till uttalanden han gjort om en ny jordbrukspolitik. Svaret blev att några sådana direktiv inte var att vänta.

Av detta svar kan bara dras två slutsatser. Endera avser jordbruksministern att fullfölja den socialdemokratiska jordbrukspolitiken eller också tänker han lägga fram förslag till en ny jordbrukspolitik utan att förbereda förslaget i en parlamentarisk utredning.

Eftersom vår livsmedelsförsörjning och därmed vår jordbrukspolitik är en synnerligen viktig angelägenhet som angår hela folket, vore det senare alternativet utomordentligt anmärkningsvärt. Jag utgår ifrån att jordbruksministern delar min uppfattning att det från jordbruksnäringens synpunkt måste vara angeläget att vår jordbrukspolitik har starkast möjliga förankring inte bara hos jordbrukarna utan också hos konsumenterna.

Jordbruksministern har emellertid sedan dess upprepat sina uttalanden om att han avser att föreslå en ny jordbrukspolitik. Samtidigt fortsätter jordbruksministern och andra centerpartister att beskriva den jordbrukspolitik som socialdemokratin fört på grundval av 1967 års riksdagsbeslut som så felaktig från näringens synpunkt att den nu definitivt måste kastas på skräphögen.

Det är klart att har man gett en så osaklig beskrivning av den socialdemokratiska jordbrukspolitiken måste man löpa linan ut och påstå att man vill något helt nytt, även om man inte har något väsentligt annorlunda att komma med. Det som nu i jordbruksministerns uttalanden framställts som den stora nyheten, nämligen att man skulle satsa på familjejordbruket, är verkligen inget nytt. Redan i samband med 1967 års beslut uttalade den dåvarande jordbruksministern Eric Holmqvist att familjejordbruket skulle komma att vara den dominerande företagsformen inom jordbruket under den framtid man kunde överblicka. Åtgärderna i beslutet inriktades ju också på att skapa bärkraftiga familjejordbruk.

Vi socialdemokrater anser inte att det finns anledning till några drastiska förändringar av vår jordbrukspolitik. Vi vill arbeta vidare med samma mål för jordbrukspolitiken som hitintills, nämligen att trygga vår försörjning med livsmedel i en rationellt driven produktion, som ger den som arbetar i jordbruket del i den allmänna standardutvecklingen och konsumenterna livsmedel till rimliga priser. Självklart måste en anpassning ske från tid till annan av medel och metoder för att nå dessa mål. Detta förutsattes också i 1967 års beslut. Men målen ligger fast.

För att påvisa kontinuiteten i vår syn på jordbruket och dess problem har socialdemokraterna i jordbruksutskottet i en motion till årets riksdag redovisat socialdemokratins ståndpunkter i en rad för näringen väsentliga frågeställningar. Vi säger inledningsvis i vår motion att den jordbrukspolitik som socialdemokratien fört i regeringsställning har sitt ursprung i 1930-talets krisuppgörelse mellan det socialdemokratiska arbetarepartiet och det dåvarande bondeförbundet. Bakgrunden till denna uppgörelse var den otrygghet som både löntagare och många jordbrukare levde i och insikten om att man för en bättre försörjning var beroende av varandra och av aktiva åtgärder från samhällets sida.

Men dagens centerpartister tog i valrörelsen ställning mot löntagarnas propåer om ett ökat ansvar från samhällets sida för näringslivets utveckling. Dagens centerpartister har valt att i följe med moderaterna i den borgerliga regeringen markera sina förhoppningar om att marknadskrafterna skall lösa näringslivets problem. Men otrygghet för löntagarna innebär liksom tidigare otrygghet också för jordbrukarna. Om inte dagens centerpartister är lika medvetna om detta som den tidens bondeförbundare, tror jag jordbrukarna fortfarande förstår att det förhåller sig på det sättet. Om man kräver att löntagare och konsumenter skall vara beredda att solidariskt acceptera att samhället ingriper till stöd för jordbruksnäringen och jordbrukarnas trygghet, måste självfallet jordbruksnäringens folk vara medvetna om samhällets ansvar för löntagarna och deras trygghet.

Vi fullföljer från socialdemokratins sida den linje som hela tiden har varit utgångspunkten för socialdemokratisk jordbrukspolitik. Den försörjning med livsmedel som vi anser att vår jordbruksproduktion skall trygga, den skall ske i ett jordbruk som ger dess utövare och anställda en levnadsstandard och en social trygghet som svarar mot andra medborgargrupper. Men vi har självklart som en given förutsättning för vår jordbrukspolitik att jordbruksnäringen skall bedrivas i sådana former att man samtidigt kan ge åt konsumenterna livsmedel till rimliga priser.

Vi inser i det sammanhanget betydelsen av att jordbruksmarken kan ställas till förfogande på rimliga villkor. Och vi har också som en målsättning för vår politik att det inte skall vara förbehållet enbart den som kan ärva eller förvärva mark att kunna bli jordbrukare. Här som på andra samhällsområden menar vi att den mest lämpade skall ha sin chans.

Vill vi lösa markfrågorna på ett rationellt och riktigt sätt, så måste vi angripa de företeelser i samhället som skapar den markspekulation

som i dag är besvärande för jordbruksnäringen och som drabbar inte bara producenterna utan självklart också konsumenterna. Vi är för vår del helt övertygade om att vi inte i det här sammanhanget kan förlita oss på marknadskrafterna. Vi har ju som regeringsparti i åtskilliga omgångar fått genomföra förslag för att komma åt markspekulationen. Detta har ofta fått ske under hårt motstånd från i första hand moderata samlingspartiet men i vissa sammanhang också från centerpartiet. Vi redovisar i vår jordbrukspolitiska motion och i en annan motion, som vi socialdemokrater i jordbruksutskottet har lagt fram till årets riksdag, hur vi vill gå vidare när det gäller att angripa problemet med markutnyttjande och markspekulation.

Vi redovisar hur vi när det gäller produktionsmålsättningen, prisregleringssystemet och rationaliseringsstödet vill följa upp den politik som lades fast i 1967 års jordbrukspolitiska beslut, likaså hur man bör ta hänsyn till den regionalpolitiska roll som jordbruket spelar i vissa delar av vårt land.

Från näringens synpunkt anser vi det särskilt angeläget att man i en utveckling, som tenderat till att producentkooperationen på många områden blivit helt dominerande, ger ett ökat utrymme för konsumenternas och samhällets insyn i livsmedelsproduktionen. Det starka skydd som jordbruksnäringen genom samhällets insatser åtnjuter måste bygga på stort och ömsesidigt förtroende mellan producenter, konsumenter och de för samhällsutvecklingen i dess helhet ansvariga. Därför är denna mera tillfredsställande insyn nödvändig.

Låt mig få slå fast att vid riksdagsbeslutet år 1967 rådde en bred enighet om de allmänna målen för vår jordbrukspolitik. Jag skulle exempelvis kunna citera sida upp och sida ned av riksdagsdebatten från 1967 vad alla partiets representanter då sade om nödvändigheten av en rationalisering inom det svenska jordbruket. Jag skall emellertid nöja mig med att återge vad centerpartiets företrädare herr Hansson i Skegrie sade på den punkten, nämligen att den verkligt stora uppgiften i strukturrationaliseringen under relativt lång tid framöver måste vara att göra dessa små enheter bärkraftiga genom att t. ex. fördubbla deras storlek. Så uttryckte sig alltså herr Hansson i Skegrie. Med andra ord: att halvera antalet självständiga små jordbruksenheter.

Det kan, för att ytterligare belysa den enighet som rått omkring jordbrukspolitiken sedan 1967, också vara skäl att framhålla att alla uppgörelser om jordbrukspriserna som träffats sedan 1967 enhälligt har kunnat godtas i riksdagen av såväl socialdemokraterna som de tre borgerliga nuvarande regeringspartierna.

Jag har med detta inlägg sålunda önskat avliva den grovt missvisande propagandan mot socialdemokratisk jordbrukspolitik som framför allt centerpartiet excellerat i under ett antal år.

Jag har önskat göra det bl. a. därför att jag är övertygad om att det är i såväl konsumenternas som producenternas, ja, i hela näringens intresse att vår jordbrukspolitik diskuteras på basis av partiernas verkliga

avsikter. Det vore värdefullt om jordbruksministern och andra som vill delta i den jordbrukspolitiska debatten i fortsättningen kunde acceptera den utgångspunkten. Vi har med vår motion önskat medverka till att lägga grunden för en sådan debatt. Vi har önskat bevisa kontinuiteten i socialdemokratisk jordbrukspolitik.

Ganska snart kan vi emotse resultatet av 1972 års jordbruksutrednings arbete. Jag är tämligen övertygad om att utredningen inte kommer med förslag till några drastiska förändringar i den jordbrukspolitik som den socialdemokratiska regeringen fört. Vi kommer med intresse att avvakta och se om jordbruksministern tänker följa de goda råd som han vid den nya regeringens tillträde fick av LRF:s ordförande, som önskade, såvitt jag förstod honom rätt, att den nya regeringen skulle följa upp den socialdemokratiska jordbrukspolitiken och utveckla den vidare. Men jordbruksministern tänker kanske följa upp sina egna mera allmänt hållna uttalanden om en ny och annan jordbrukspolitik, som vi hitintills inte fått veta något om. Skulle jordbruksministern, trots den uppslutning i jordbruksutredningen som jag vågar räkna med att vi får kring den nuvarande jordbrukspolitiken, ge sig in på en ny och annan jordbrukspolitik, blir det strid i jordbruksfrågorna.

Några ord också, herr talman, i den viktiga frågan om hur vi skall hushålla med vår skogsråvara. Vi är alla överens om att vi kommer att ha brist på skogsråvara i förhållande till den skogsindustrikapacitet vi har, och i ännu högre grad i förhållande till önskad utbyggnad av denna kapacitet.

Socialdemokratin står bakom de samlade löntagarorganisationernas krav på ett näringspolitiskt program för skogen och skogsindustrin med möjligheter för samhället att styra utvecklingen. Detta program måste baseras på de pågående utredningarnas arbete. Redan nu kan vi emellertid konstatera att exempelvis sågverk, som kan vara av helt avgörande betydelse för sysselsättningen ute i glesbygden och kanske t. o. m. har lokaliserats dit med stöd av statliga bidrag, löper risken att bli utan råvara. Timmerbilarna far förbi till de stora, från företagsekonomiska synpunkter mera vällokaliserade, sågverken.

Menar vi allvar med vårt tal om en aktiv regionalpolitik och trygga sysselsättning även för folket i glesbygden, är det nödvändigt att samhället ingriper. Vi föreslår därför i en motion från den socialdemokratiska gruppen i jordbruksutskottet åtgärder för att trygga dessa angelägna sysselsättningstillfällen ute i våra glesbygder.

Låt mig när det gäller de miljöfrågor som vi anser vara mest angelägna just nu få hänvisa till de förslag vi redovisar i en partimotion. Jag finner det anmärkningsvärt att jordbruksministern, som i övrigt varit ganska rundhänt vid budgetbehandlingen, hanterat miljövärdetsforskningen så snålt. Trots allmänna uttalanden om att insatserna för miljövärd skall intensifieras, täcker anslagsökningen till miljövärdetsforskningen i stort sett bara ökade pris- och lönekostnader. Om fortsatta aktiva forskningsinsatser skall kunna genomföras på miljövärdetsområdet, erfordras det där-

för ytterligare medel. Vi vill från socialdemokratiskt håll särskilt peka på nödvändigheten av ytterligare forskningsinsatser för att klarlägga frågorna om bl. a. föroreningen av mark och vatten samt problemen med buller och miljögifter. Trots ett i övrigt sparsammare budgetalternativ har vi därför funnit det nödvändigt att föreslå riksdagen att öka anslagen till miljövarvsforskning med 3 560 000 kr. utöver det som jordbruksministern har föreslagit.

Likaså är det anmärkningsvärt att jordbruksministern i det besvärliga läge som det svenska fisket befinner sig i icke kunnat tillmötesgå önskemålet om någon som helst upprustning av fiskeristyrelsens personella resurser för att klara svårigheterna. Även där anser vi att en förstärkning är nödvändig.

Låt mig sluta med att säga att det är ytterst angeläget att vi får en utvidgning av fiskegränserna i Östersjön. Vi ser det beslut som regeringen i dag fattat som ett välkommet svar på den socialdemokratiska motionen i denna fråga. Sedan den linje vi från svensk sida i stor enighet företrätt vid havsrättskonferensen inte lett till önskat resultat, liksom inte heller Sveriges förslag vid Warszawakonferensen om fisket i Östersjön, återstår ingen annan möjlighet, om vi vill slå vakt kring det svenska fiskets framtid.

Herr LARSSON i Borby (c):

Herr talman! Herr Lundkvist sade att han har anledning att citera en del av de uttalanden min ärade företrädare Hansson i Skegrie har gjort. Jag skulle kunna klara en hel del av de frågor som herr Lundkvist ställde i sitt anförande genom att ge honom det goda rådet att lyssna till herr Hansson i Skegrie i fortsättningen också. Han är alltså mycket väl informerad och driver fortfarande sin linje som – till skillnad från den som herr Lundkvist, såvitt jag förstår, nu redovisat – är ganska exakt och rak.

Jag har mycket svårt att få ett grepp om vad herr Lundkvist försöker komma fram till när han dels säger att centerpartisterna var så besvärliga på 1960-talet, dels menar att vi då hade en mycket stor enighet. I nästa stund anser han att vi helt skall följa upp intentionerna från 1960-talet – men det är klart att vi samtidigt måste göra en anpassning. Jag får inte något riktigt grepp om linjen i den jordbrukspolitiken.

Visst var det stor enighet omkring tanken på rationalisering och många därmed sammanhängande frågor, men det var ju ändå, herr Lundkvist, en mycket stark oenighet i två synnerligen väsentliga frågor, nämligen dels försörjningsgraden, dels rätten att förvärva jord. Det var verkligen inga små undanskymda frågor i dessa sammanhang.

Jordbrukspolitiken i vårt land grundar sig på de riktlinjer som drogs upp i mitten av 1960-talet, men det var ingen god grund som då lades, herr Lundkvist. Det var en tid då jordbrukets aktier stod mycket lågt i kurs hos den socialdemokratiska riksdagsmajoriteten. Jordbruket betraktades på den tiden som en belastning för samhället, och man strävade

också efter att krympa produktionen, så att vi endast till nöds skulle klara vår livsmedelsberedskap. Därigenom uppstod oenigheten om försörjningsgraden.

Genom 1965 års jordförvärvslag öppnades möjligheterna för bolag och andra kapitalstarka köpare att konkurrera om marken, och det var det som medverkade till att driva upp fastighetspriserna. Även via rationaliseringspolitiken skulle stordriften i alla dess former premieras. Udden riktades hela tiden mot familjelantbruket. Dess bättre kunde familjelantbruket motstå påfrestningarna och rida ut stormen, och verkligheten har också tvingat fram en tillämpning av riktlinjer för rationaliseringsstöd som bättre överensstämmer med den syn som vi i centerpartiet hela tiden hade och fortfarande har.

Lyckligtvis har också den långtgående krympning av åkerarealen som var planerad på 1960-talet uteblivit, och vi har i dag all anledning att vara tacksamma mot landets jordbrukare för att de även under de svåra åren under 1960-talet höll modet uppe och såg till att nedläggningen av åkerjord upphörde. Resultatet av de utredningar som nu pågår om målsättningen för jordbrukspolitik, förvärvslagstiftning och skogspolitik kommer att ligga till grund för den framtida politiken. Redan i regeringsdeklarationen angavs några viktiga punkter i denna politik.

Vi har också från centern senast vid förra riksmötet i motioner angett den långsiktiga målsättningen. Först och sist måste familj jordbruket sättas i centrum. Den företagsformen passar enligt vår uppfattning bäst i vårt land, och den grundsynen måste tas till utgångspunkt vid utformningen av reglerna för rationaliseringsstöd och förvärvsrätt. Regeringen har därför också givit tilläggsdirektiv till förvärvsutredningen, där det bl. a. sägs att lagstiftningen skall främja tillkomsten av efter ortens förhållanden rationella familjeföretag inom jordbruk och skogsbruk samtidigt som spekulations- och kapitalplaceringsköp hindras – dvs. det som man genomförde i och med 1965 års lag. Lagen bör vidare utformas så att den kan hindra förvärv som leder till att enheter, som var för sig är väl lämpade som familjeföretag, förs samman till en brukningsenhet. Syftet skall också vara att stärka sambandet mellan brukande och ägande av mark.

Det finns trots allt, herr Lundkvist, även om han själv kanske betraktar detta som marginellt för jordbruket och dess utöware ganska viktiga principiella skillnader i vårt sätt att resonera. Jag är mycket tacksam, om det verkligen är så som herr Lundkvist säger, att man vill försöka att uppnå enighet i dessa frågor. Jag hoppas faktiskt att det skall vara möjligt, för det kan inte vara riktigt att ett passivt markägande av ett begränsat antal kapitalstarka bolag och enskilda personer skulle vara till nytta för vare sig konsumenter eller yrkesverksamma inom jord- och skogsbruk.

Inriktningen på familjelantbruken innebär en klar ändring av 1960-talspolitiken. Det vill jag slå fast. Det gäller också vår syn på produktionsmålsättningen. För oss är det självklart att våra naturliga resurser för livsmedelsproduktion skall utnyttjas på bästa sätt. Genom att odla

de arealer som är lämpade för jordbruksproduktion kan vi trygga vårt eget behov av livsmedel och därutöver bidra till att hålla svälten borta i andra delar av världen. I förhållande till 1960-talets tesor om krympning av åkerarealen med en tredjedel och därmed även av vår livsmedelsproduktion är detta ett radikalt nytänkande. Jag är glad att kunna konstatera att socialdemokraterna i sin mera principiellt upplagda motion i huvudsak delar vår uppfattning i denna fråga.

Prisregleringssystemet har tillkommit på förslag av sittande jordbruksutredning. Det fungerar och därför finns det knappast någon anledning att företa ändringar i det.

Förutsättningarna för jordbruksproduktion i vårt långa land varierar mycket. Det är därför enligt vår mening nödvändigt att skapa sådana regler att rationaliseringsstödet kan anpassas till lokala förhållanden. På så sätt kan jordbruket få en betydelsefull roll i en aktiv regionalpolitik.

Socialdemokraterna har till årets riksdag lämnat in en omfattande motion om jordbrukspolitiken. Och jag måste säga att den motionen är mycket intressant i flera avseenden. Tongångarna mot jordbruket är hovsamma. Det välkomnar vi – det är ett nytänkande där. Man lägger märke till positiva omdömen om lantbrukskooperationen. På vissa punkter lämnas dock inga klara besked. Det gäller framför allt hur stor åkerarealen och totalproduktionen i vårt land skall vara. Detta får väl tolkas som en litet kontroversiell punkt. Men i stort sett är den motionen mycket väl balanserad.

Det finns en enkel förklaring till detta. Personer som tagit del av slutkapitlen i det betänkande som jordbruksutredningen lägger fram om någon månad säger sig känna igen texten. Man kan kanske inte säga att det är en avskrift, men i långa stycken lär det vara ett förnämligt referat. Det är i varje fall en originell och ny metod att skriva motioner. Men motionen antyder trots allt i sina formuleringar mycket mer samarbetsvilja än den ton herr Lundkvist höll i sitt anförande. Jag vill dock – optimist som jag är – utgå från att enigheten skall bli så gott som fullkomlig kring en målsättning som på sikt är riktig för vårt land.

Så ett par kommentarer beträffande budgeten, som herr Lundkvist nämnde. Socialdemokraterna har i år gått ut med ett litet överbud på 3,5 milj. kr. för miljövärdhetsforskningen. Det är berömvärt i och för sig. Vi har bytt roll på den punkten som på så många andra. Tidigare år har vi haft de där miljonerna i överbud, och regeringen har förklarat att förslaget var omöjligt att genomföra. Av budgettekniska och ansvars-kännande skäl måste man hålla en budget.

Man har dessutom använt 8 %, vilket är samma procentsats som för all övrig forskning. Jag tycker det är orättvist att ge sken av att detta skulle vara snävt, och jag vill i det sammanhanget säga att årets budget ökar insatserna på miljövärdhetsområdet med sammanlagt 34 milj. kr., och det tycker jag att vi – även om vi inte skall skryta – bör nämna. Det är en mycket kraftig ökning. Den motsvarar i vad gäller sjörestaureringar, avfallshantering osv. ungefär de intentioner vi haft under de senaste

åren och som vi nu fått möjlighet att realisera.

Herr talman! Jag ser att jag nu använt min tid, men jag tror att jag med detta har kommenterat en del av de frågor som herr vice ordföranden i utskottet ställde.

Herr LUNDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var väl litet oförsiktigt av herr Larsson i Borrby att tala om överbud i samband med den alternativbudget som socialdemokratin har lagt fram. Vi har prutat 33 miljoner på den budget som regeringen har lagt fram på jordbrukshuvudtiteln. Vi har kunnat omprioritera inom ramen för det anslag vi är beredda att ställa till förfogande på sådant sätt att vi kan lägga vad vi tycker är angeläget, 3,5 miljoner, mera, på miljövärdskningen. Vi bedömer den ökningen som utomordentligt viktig jämfört med många andra ändamål som behandlats mera rundhänt i budgeten.

Herr Larsson i Borrby sade sig inte förstå mitt resonemang. Nej, jag förstår att herr Larsson i Borrby inte vill förstå. Här har man hela tiden sedan 1967 drivit en propaganda mot socialdemokratisk jordbrukspolitik som har tagit sig ganska våldsamma uttryck "ute i buskarna".

Herr Larsson och jag hade en diskussion i Skövde i mars detta år, och jag kunde där hålla upp framför honom en tidningsrubrik som han själv hade medverkat till att åstadkomma: "Det skall vara slut på jakten på bönder", stod det i den rubriken, som var hämtad ur en centerpartitidning. Det var ett referat från ett föredrag av herr Larsson i Borrby.

Detta är alltså ett av bevisen för hur vårdslöst man har diskuterat den socialdemokratiska jordbrukspolitiken. Men när man talar med lugnt och sansat folk inom RLF får man medgivanden; den politiken har varit gynnsam för jordbrukets utveckling i vårt land.

Fortfarande tycker jag det är konstigt att jag skall behöva redovisa målet för jordbrukspolitiken för herr Larsson i Borrby. Det ligger fast. Och det trodde jag också att herr Larsson i Borrby skulle vara villig att skriva under på. Vi får ju inga nya direktiv för jordbruksutredningen. I de befintliga direktiven läggs mål fast som vi var överens om 1967. Vi diskuterar medlen. Redan då diskuterade vi exempelvis en anpassning av produktionsmålsättningen till de förhållanden vi har runt omkring oss.

För produktionsmålsättningen 1967 angav vi självförsörjningsgraden till lägst 80 %. Och vad sade man från centerpartiets sida? Mellan 90 och 80 %! Det var vad man på den kanten i det sammanhanget ansåg. Skillnaden var inte stor. Vi var då alla bekymrade för den i rådande situation tyngande överskottsproduktionen.

Herr Larsson i Borrby deltog själv i den debatten och borde kunna referera den litet bättre än vad han gör här. Jag skulle vilja uppmana herr Larsson i Borrby att gå tillbaka till protokollet och konstatera vad som sades den gången.

Herr LARSSON i Borrbý (c) kort genmále:

Herr talman! Ja, herr Lundkvist, jag deltog i debatten på 1960-talet. Men det gjorde inte herr Lundkvist! Då hade han mera exakt kommit ihåg de skiljaktigheter som ändå fanns.

Frågorna om produktionsmålsättningen och rätten att förvärva mark är alltjämt mycket vitala och centrala. Men jag skall inte gnälla om detta mer. Är det så att herr Lundkvist säger att han utgår från att vi kan bli eniga om den långsiktiga målsättningen – innefattande produktionslinjerna och produktionsmålsättningen och även vem som skall äga och bruka marken – så är det inga problem! Och jag tror att det är värdefullt om man kan bli eniga om detta.

Men i resonemanget om budgeten finns det ingen prutning, har det sagts. Det är faktiskt något av en chimär. Man prutar t. ex. 15 milj. kr. i den socialdemokratiska motionen när det gäller bidrag till kommunala avloppsreningsverk. Hur kan man göra det? Det vet man ingenting om! Det är ett anslag som anger ramen. Och skulle det vara så, vilket vi inte förmodar, att man inte skulle behöva detta belopp för avloppsreningsverk, är de 15 miljonerna över i regeringens budget likväldig som i socialdemokraternas motion. Det är en fiktiv prutning.

Likadant är det med de 10 milj. kr. som går till växtskyddscentrum. Växtskyddscentrum skall stå invigningsklart år 1979, och socialdemokraterna tror i sin motion att man kan knycka 10 miljoner från byggnadsanslaget, därför att det kanske inte kommer att behövas förrän 1979. Det är också en fiktiv prutning. Samma sak med anslaget till investeringar i trädgårdsnäringen, där man prutar 6 milj. kr. Det är verkligen inte särskilt välbetänkt att pruta där, eftersom en betydande del av trädgårdsnäringen har mycket stora bekymmer och troligtvis, enligt regeringens bedömning, behöver utnyttja denna ram till investeringar i sina företag. Dessa 31 milj. kr. som man talar om är alltså prutade; de är fiktiva allesammans.

Jag har räknat ihop notan och finner att den totala slutsumman för jordbrukshuvudtiteln visar att socialdemokraterna bjuder över med i runt tal 3 milj. kr. Det tycker jag i och för sig bör vara tillåtet för oppositionen – och jag anklagar dem inte heller för det – men de skall inte komma och påstå att det finns ett annat innehåll än det som är det verkliga.

Herr LUNDKVIST (s) kort genmále:

Herr talman! Är det på det här sättet man har räknat när man gjort upp budgeten i kanslihuset, då förstår jag att det har blivit som det är. Om naturvårdsverket säger att man behöver ett visst anslag för att kunna klara utbetalningen av det statsbidrag som skall levereras till utbyggnaden av våra reningsverk, och om sedan regeringen anslår 15 milj. kr. mera, när det varje år har varit mycket lätt för naturvårdsverket att hamna på rätt siffra, så är det ju litet vårdslöst. I en situation där pengar behöver prioriteras till många andra angelägna ändamål är det fel att försumma att ge pengar till just de ändamålen och i stället lägga

Torsdagen den
3 februari 1977

*Allmänpolitisk
debatt*

så pass mycket i reservationer.

I övrigt går det inte heller att resonera på det sättet att man som besparingar räknar bort vad vi anser vara rimliga prutningar på vissa anslag och påstår att det bara är fiktiva besparingar, eftersom man anser det så nödvändigt att man får anslag till just de här ändamålen. Så kan man inte föra ett budgetresonemang!

Men vi kanske får klara av budgeten i ett senare sammanhang. – Jag vill i varje fall ange vad som är mitt syfte med den här debatten. Det är att komma fram till en sakligare diskussion än den som man på centerpartihåll har fört kring vår jordbrukspolitik. Jag tycker att det skulle vara betydligt intressantare för både jordbruksministern och andra centerpartister att ta fasta på den enighet som ni mycket väl vet kommer att råda i jordbruksutredningen omkring den politik som har förts hitintills och som vi skall föra i fortsättningen. Det är ju ändå av betydande värde för jordbruksnäringen, att man har stöd i denna enighet. Det är å andra sidan en betydande risk förknippad med att man far omkring och talar om att man vill någonting helt nytt och något helt annorlunda. Det oroar och kan icke vara till gagn för näringens utveckling.

Jag vill sluta med att säga att vi icke är intresserade av något passivt markägande. Detta framgår mycket tydligt av den motion vi har väckt. Om man i centerpartiet – sedan man för ett par år sedan varit utomordentligt angelägen om att markera att den som äger mark skall få använda sin mark som han finner för gott och få sälja sin mark i den ordning han anser bäst – nu har insett nödvändigheten av att samhället lägger sig i med lagstiftning och planering för att vi skall komma bort från markspekulationen, så är också på den punkten mycket vunnet. Då finns det goda förutsättningar för bifall till de motioner som socialdemokraterna i den här riksdagen har framlagt i dessa stycken.

Herr LARSSON i Borrbj (c) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Lundkvist nu menar allvar med att vi skall resonera i en sansad och förnuftig ton och söka nå enighet, så vill jag ge ett gott råd: Starta då inte nästa större anförande i denna kammare med att skälla ut centerpartisterna, för då måste vi gå upp och berätta hur det ligger till med sanningen!

Jag vill gärna resonera i en helt annan ton, men jag är icke villig att gå med på att vi är eniga om det som hände på 1960-talet. Inga andra människor är beredda att sudda över sanningen på det sättet. Vi kan sluta att tala om det som hände, vi kan med glädje konstatera att Sveriges bönder var mer stryktåliga än landets regering förtjänade under 1960-talet. Därför följde man aldrig intentionerna i politiken på de punkter som var kontroversiella, och tack vare det har vi i dag ett fungerande jordbruk av en omfattning och en struktur som jag tror att vi kan vara ense om att välkomna. Och framöver kan det väl finnas goda möjligheter att vinna enighet också kring hur framtiden skall skisseras.

Jag förstod emellertid inte alls det här med enigheten, när herr Lund-

kvist slutade sitt anförande med någonting om att bönderna skulle få sälja sin mark som de ville men att man äntligen hade insett något annat. Det var ju motsatsen som hände på 1960-talet. Då ville vi ha en jordförvärvslagstiftning som hade ett fast grepp om ägandestrukturen och fördelningen av marken. Det lyckades vi inte klara, men bönderna var – som jag sade – stryktåliga, så det skedde inte några alltför stora olyckor. Jag hoppas att vi nu snart skall få en ny jordförvärvslag, som bättre passar in i den utveckling – och detta uttalar jag med stor glädje – som Sveriges folk, konsumenter och producenter, i mycket god enighet siktar till. Jag är verkligen angelägen att välkomna den nya utvecklingen, som visar att det inte finns anledning att fortsätta med talet om klyftan mellan konsumenter och producenter.

Herr tredje vice talmannen anmälde att herr Lundkvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag har inte förberett något anförande för att ta upp särskilda jordbruks- och skogspolitiska frågor, utan min avsikt var närmast att avlyssna herr Lundkvist, inte minst för att höra hur han ser på skogsfrågorna i dag.

Ett tema som har kommit upp i debatten ett par gånger under de här dagarna har varit påståendet att den svenska skogen nu är för dyr och att detta i allra högsta grad påverkar våra möjligheter att över huvud sälja till andra länder. Det påståendet har alltså gjorts i denna talarstol från socialdemokratiskt håll. Jag vill försöka tala om hur situationen i verkligheten ter sig; det har bl. a. också statsminister Fälldin i annat sammanhang något berört.

Om man ser på prisutvecklingen under en viss period, vilket man skall göra – t. ex. en tioårsperiod – så finner man i dag att den svenska skogen i princip icke är för dyr. Skogspriserna har väl följt med i den allmänna inflationsutvecklingen, men inte mycket mer.

Vad innebär det att en skogsägare i dag får hyggligt betalt för sin skog? Jo, faktum är att han då på ett bättre sätt kan sköta denna skog i enlighet med de önskemål som Sveriges riksdag har uttalat för att ge en god återväxt. Han kan gallra i skogen och snabbare få fram en ny produktion. Och det är nödvändigt att han kan självfinansiera en sådan verksamhet – för det är väl ändå inte så, herr Lundkvist, att vi så småningom skall ge stöd i allt större utsträckning till Sveriges skogsägare för att de skall förbättra sina skogstillgångar?

Det är bättre att skogsbrukarna får hyggligt betalt, så att de själva kan klara av sin ekonomiska situation. Herr Lundkvist sade ju också, att otrygghet för jordbrukaren är detsamma som otrygghet för löntagaren. Precis samma sak gäller för skogsbrukaren, eftersom vi har så många familjejordbruk med skogsbruk. Otrygghet för skogsbrukaren i dag innebär också otrygghet för löntagaren, som icke får den sociala trygghet

som vi alla önskar att han skall få. Situationen är ju den – och det kan vi inte komma ifrån – att det allmänna kostnadsläget och lågkonjunkturen skapar en stor del av de problem som i dag också drabbar svensk skogsindustri, så att man t. ex. måste öka sin lagerhållning.

Jag vill sedan ta upp frågan om sågverken. Många av de uppfattningar som herr Lundkvist framförde i sitt hovsamma anförande kan jag dela, t. ex. att vi skall försöka slå vakt om de småsågverk vi har i dag som utgör en väl etablerad industriform i sina kommuner. Men jag vill fråga herr Lundkvist om den socialdemokratiska regeringen under de senaste åren verkligen på ett tillfredsställande sätt har slagit vakt om dessa sågverks möjligheter att existera. Herr Lundkvist har ju varit med om att medverka till och godkänna etablering av storsågverk och att bidra med stödåtgärder för sågverksindustrin inom områden där nya sågverk kanske inte hade bort komma till stånd. Herr Lundkvist är alltså delaktig i ansvaret för den situation som vi i dag befinner oss i. I det sammanhanget skall vi också komma ihåg att vi under en tid befann oss i en situation där vi genom de beräkningar som gjordes trodde – både från socialdemokratiskt och borgerligt håll – att vi hade tillräckligt med skogsråvara. Så småningom visade det sig att den skogsråvaran inte räckte till. Vad beträffar de problem vi har i dag räknar jag emellertid med att vi på ett vettigt sätt och i samförstånd skall försöka lösa dessa.

En fråga som man i det här sammanhanget bör ställa sig är vilka åtgärder som i dag är nödvändiga för att skapa ett bättre underlag för den svenska skogsindustrins fortsatta arbete. Behöver vi t. ex. förbättra utbildningen på detta område? Näringsenheten har under många år vänt sig till regeringen och begärt att få en professur i träteknik, så att vi hade fått underlag för att unga ingenjörer och högskoleutbildade aktivt skulle kunna söka sig till det trätekniska området. Vi har icke fått det underlaget, och nu hoppas jag att den nya regeringen ger oss möjligheter att på detta område skapa de förutsättningar som nu måste komma till för att åstadkomma en avancerad teknik som kan konkurrera med dessa stora länder i väster.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LUNDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är tacksam för att herr Lothigius tog upp frågan om situationen för sågverken. Vi tycks vara överens om att vi kommer att få brist på skogsråvara framöver. Nu säger herr Lothigius att det är riktigt – och då vänder han på de båda grupper jag talade om – att otrygghet för skogsbrukaren är otrygghet för löntagaren. Då konstaterar jag att moderaterna i den politik som de vill föra visserligen är intresserade av trygghet för skogsbrukaren, men de är mindre intresserade av att vidta sådana åtgärder att man samtidigt kan få trygghet för löntagaren. Skogsbruken får ju i den råvarusituation vi kommer att ha alltid avsättning

för sina produkter. Men det är fråga om hur det skall gå med förädlingsföretagen. Där kommer naturligtvis också löntagarnas intressen och glesbygdens intressen av arbetstillfällen in i bilden. Jag har påvisat hur det ser ut i dag. Sågverket kan ofta vara den enda försörjningsmöjligheten ute i en glesbygd. Det kan vara anledningen till att vi en gång gett ett lokaliseringstöd. Men om man gör uteslutande företagsekonomiska bedömningar på skogsägarsidan kan det lilla sågverket bli utan råvara.

Då kommer min konkreta fråga: Är herr Lothigius beredd att inse det besvärliga läge som denna typ av sysselsättningstillfällen kan ha och beredd att erkänna att, eftersom vi icke tycks kunna klara lösningen på dessa problem med hjälp av marknadskrafterna, samhället bör – till skillnad från vad moderaterna annars säger – få chans att gå in och garantera råvaruförsörjningen för detta sågverk? Eller skall vi bara låta det gå? Vi har en tid framför oss med brist på skogsråvara och då är det risk för dessa vitala arbetstillfällen ute i bygderna. Vad väljer herr Lothigius?

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag väljer givetvis möjligheten att ha detta sågverk kvar mot bakgrund av att man därigenom får möjligheter att behålla de människor som arbetar inom detta sågverk.

Herr Lundkvist drar den vanliga gamla tesen som alltid kastas på oss, nämligen att moderaterna vill att marknadskrafterna skall arbeta fritt. Vad är det för nonsens från ett f. d. statsråd i en socialdemokratisk regering? Varför uttrycka sig på det sättet ständigt och jämt?

Förutsättningen för att marknadskrafter skall kunna arbeta på ett vettigt sätt är att man slår vakt om de människor som arbetar inom företagen. Annars har marknadskrafterna över huvud taget ingen möjlighet att arbeta. Det är fråga om ett samförstånd mellan parterna om man över huvud taget skall kunna överleva.

Jag är medveten om att det kan vara speciella problem på sågverkssidan i dag mot bakgrund av att de biologiska tillgångarna på råvara icke är tillräckliga i förhållande till industrins tillväxt. Men ni har varit med om att stödja utbyggnaden av denna industri på tidigare, felaktiga premisser. Ni delar det ansvaret, herr Lundkvist.

Jag är också klar över att man måste hitta vägarna för detta samförstånd, hitta de stimulansåtgärder som erfordras. Jag är övertygad om att den nya regeringen kan medverka till stimulansåtgärder för att skapa mera råvara och öka förädlingsgraden. Om man inte hittar formerna för denna stimulans av näringslivet måste man kanske förr eller senare på grund av den biologiska situationen hitta någon form av etableringskontroll. Men i nuvarande läge är det inte någon panik av den arten. Vi har ännu ett andrum på grund av situationen i Europa, svårigheten att placera våra produkter, överfyllda lager. Vi måste i lugn och ro tänka igenom dessa problem för att kunna hjälpas åt att lösa dem och för att nå en vettig utveckling.

Herr LUNDKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var ju intressant att herr Lothigius vill avfärda som nonsens hela den filosofi som regeringsföreträdarna byggt sina resone-
mang på när vi diskuterat vad man bör göra åt de risker som bl. a. dessa
företag löper. Det är ju framstående företrädare för den borgerliga re-
geringen även på den moderata kanten som sagt att detta måste nä-
ringslivet självt sköta och av egen kraft klara upp. Samhället skall inte
vidta några åtgärder för att söka reglera varthän råvaran skall ta vägen,
säger man. Men kanske finns det möjligheter att få stöd för vår motion
från herr Lothigius sida.

Herr Lothigius säger sedan att det inte var någon större brådska men
att man senare kunde hamna i den situationen att man behöver överväga
någon typ av etableringskontroll. Jag hade som jordbruksminister många
kontakter med sågverksägare – det vet jag att herr Lothigius också har
– och de hade rakt motsatt uppfattning. De kom till mig och klagade
sin nöd och uttryckte sin stora oro för framtiden.

Jag är väl medveten om att det framöver får lov att genomföras en
strukturrationalisering också inom den här verksamheten. Men vad jag
här hela tiden talar om är de arbetstillfällena som är av avgörande betydelse
för vissa av våra glesbygder. Jag hoppas att vi är överens om att det
gäller att hitta möjligheter att klara tillgången på råvara för dem. Här
går det inte att bara säga att vi skall lugna oss, eftersom det inte är
så farligt. Det brinner i knutarna för vissa av dessa sågar, herr Lothigius.

Därför frågar jag om herr Lothigius är beredd att rädda de här ar-
betstillfällena nu. När de människor, som mist sina arbetstillfällena, har
tvingats flytta ifrån sin bygd, då är det för sent att göra någonting. Då
uppstår också ytterligare svårigheter för bygden att leva vidare.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Här förekommer det där vanliga sättet att handskas med
en motståndares argument. När jag talar om nonsens, menar jag att det
är nonsens att säga att moderata samlingspartiet hänsynslöst vill utnyttja
marknadskrafterna för spelet i samhällslivet. I stället ligger det till så
att samhället har en rad olika styrmedel, som vi medverkat till att införa.
Men det måste sättas en gräns så att också människorna får frihet att
arbeta efter sina egna förutsättningar. Annars slår man benen av företaget
och initiativ i detta land. Enligt vårt förmenande fordras det mer av
stimulans och mindre av styrning. Stimulansen är värdefull för att
åstadkomma en *naturlig* styrning åt det håll man önskar.

När det gäller våra sågverk är det riktigt att de så småningom kommer
i en besvärlig situation om vi inte kan ta hand om dessa problem. Men
en utredning pågår. Vi befinner oss f. n. i en krissituation med överfyllda
lager. Men det finns en rad åtgärder som är användbara på det här om-
rådet, t. ex. skogsbeskattningen och skärpt lagstiftning som bidrar till
att få fram mera råvara.

Om vi t. ex. i ett tidigare skede, så som i Finland, hade haft en sådan

skogslagstiftning att man beskattade den årliga tillväxten, hade det givit utrymme för skogsägaren att ta ut något mer när industrins efterfrågan på råvaror var stor. Det skulle på det hela taget stimulera uttag av råvara i denna näring.

Herr talmannen anmälde att herr Lundkvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr JOHANSSON i Skärstad (c):

Herr talman! När våra fäder lade grunden till det samhälle vi fått att förvalta och byggde vidare därpå, var de klart medvetna om att människan lever inte bara av bröd. De var medvetna om att människan inte bara var en materiell varelse utan också en andlig. I takt med utvecklingen växte det upp kyrkor och bönehus, som vittnade om den livsåskådning som var vägledande för vårt folk.

Tyvärre finns det i dag, om man skall döma av inläggen i denna långa allmänpolitiska debatt, mycket liten plats för demokratins livsåskådning, som ändå är en stor och viktig del av vår demokrati. Har vi i Sveriges riksdag förlorat förmågan och viljan att föra en bred ideologisk debatt, där också livsåskådningsfrågorna får sin givna och berättigade plats?

Det råder ett stort och berättigat missnöje ute bland svenska folket över detta förhållande. Här behövs rättning i leden, från partiledarna och nedåt.

De ekonomiska frågorna och sysselsättningsfrågorna med åtföljande problem står i centrum, och de är mycket viktiga. Arbeta för alla och ekonomisk trygghet måste vara en gemensam politisk målsättning för alla. Ingen bör hånas för den målsättningen. Här har en del av debatten varit onödigt – vi borde ha varit överens. Att skapa trygghet i arbetet, medbestämmanderätt och ett harmoniskt samarbete mellan företagsledning och anställda som ger en trygg och god arbetsmiljö måste vara en målsättning som accepteras av alla verkliga demokrater.

Vi talar så ofta om hur en person känner det när han går till arbetsplatsen – och det är viktigt. Men om vi skulle vända på det och fråga: Hur känner sig personen när han går ifrån arbetsplatsen? Under åtta timmar är en person på arbetsplatsen, sexton timmar av dygnet tillbringas han på annat håll. Är vi lika angelägna om att skapa en tillvaro av trygghet och god miljö utanför arbetsplatsen?

Hemmet, får det sitt stöd? Samhället i stort, där människorna lever den största delen av sitt liv, formar vi det så att människorna trivs med tillvaron? Är vi beredda att angripa det som skapar otrygghet och dålig miljö? Är vi angelägna om att ge människorna, inte minst det kommande släktet, inte bara något att leva av utan också något att leva för – ja, leva efter?

Våra fäder hade stjärnor som vägledde dem. Har vi det? Angreppen på den kristna livsåskådningen är många. Men man har inget tryggt och säkert i stället. Detta skapar problem och gör det svårt för människor

att hitta rätt. Vilka moralbegrepp ger man i stället?

Vår tids människor har i stor utsträckning blivit en gåta för sig själva. Men är människan en gåta för sig själv, blir också förhållandet till andra oklart. Hela livssituationen blir då problemfylld och ofta meningslös. Det märks på nästan alla vitala områden.

Vi har länge haft en hemmens kris med ett skrämmande stort antal skilsmässor. Uppfostringsproblemen är legio. Åsikt står mot åsikt när det gäller uppfostrans medel och mål. Förhållandet mellan stat och individ har blivit så kritiskt att det har splittrat världen.

Och många har givit upp när det gäller att finna svar på religionernas urgamla fråga om livets mening och mål. Vår generation har lagt stora delar av världen i ruiner. Det värsta är inte de yttre ruinerna. Städer kan man bygga upp igen under loppet av några årtionden. Långt värre är att den inre andliga byggnad som vår kultur och livsform vilar på har sjunkit i grus. Och upp ur grushögarna kryper problemen fram och omringar oss människor.

Många står rådlösa inför sig själva och sin omgivning. Och då är det klart att de inte heller kan besvara frågan hur livet skall levas – varken individuellt eller socialt. Moralen har med andra ord blivit ett problem. Ja, inte nog med det. Många har förlorat tron på att det över huvud taget finns en moral som är giltig för alla. Vi kan också stöta på den uppfattningen att det bara gör saken värre om man tar upp moraliska frågor till diskussion.

De sedliga frågorna hör alltså till tillvarons avgörande problem, både individuellt och socialt. Ett litet exempel räcker för att visa detta. Om vi strök ett streck över ett enda moralbud, t. ex. ärligheten, skulle all tillit människor emellan upphöra och hela samhället skulle bli kaotiskt. Så finns det några som är så kloka att de tänker: Vi tar inte alls någon ståndpunkt till dessa frågor. Vi nöjer oss helt enkelt med att leva, att vara neutrala.

Men denna ståndpunkt är inte bara ett försök till ansvarslös flykt – den är också orealistisk, därför att den är orimlig. Den skulle bara vara möjlig om man upphörde att leva. Att leva betyder alltid att vara tvungen att välja. Vägrar vi att välja är detta också ett val.

Därför kan ingen av oss komma förbi moral och moralspörsmål. Vi kan visserligen använda andra namn, men realiteten själv kommer vi inte förbi. Den hör med till detta att vara människa.

Fler och fler har i vår tid fått upp ögonen för att människan har råkat in i allvarligt trångmål. Tekniskt, industriellt och kulturellt har vi gjort häpnadsväckande framsteg, men på det moraliska området har vi snarare gått tillbaka. En fransk tänkare säger att vi har fått en jättestor kropp men att själen fortfarande är lika liten. Denna brist på överensstämmelse mellan teknik och etik är ett av huvudproblemen i denna tidens kris. Den låter sig helt enkelt inte avvisas. Och vi måste på något sätt kunna ge svar och vägledning. Om vi släcker de stjärnor som genom sekler har väglett vårt folk men inte tänder några andra i stället, var hamnar

vi då?

Låt mig nämna två områden som oroar ansvarskännande medborgare. Det ena gäller alkoholproblemet, som blir allt större och allt allvarligare.

Om ökningen av antalet alkoholskadade fortsätter som de två senaste åren, kommer vi om några år att ha en miljon alkoholskadade i vårt land. Orkar vi med detta både från ekonomisk synpunkt och från vård-synpunkt? Hur skall vi komma till rätta med detta stora problem?

I en motion har vi framhållit att flera vägar kan anvisas för att komma till rätta med alkohol- och narkotikabruket. Därvid måste man sträva efter att den positiva attityd och den kommersiellt betingande gloria som har skapats kring alkoholförtäring ersätts av samma skarpa reaktion som nu drabbar narkotikabruket.

Det är själva den utbredda alkoholseden och förknippandet av alkohol med fest och högtid som väsentligen ger alkoholen dess gloria. Det är svårt att se hur den glorian skall kunna avskaffas utan att själva denna sed och förknippandet av alkohol med fest angrips. Vår villighet att acceptera berusning som normal vid vissa tillfällen är i högsta grad onormal.

Visserligen har den positiva alkoholattityden tusenårig hävd, men icke desto mindre har den inneburit och innebär fortfarande en nationell fara som det är både demokratiskt och kulturellt förnedrande att behöva uppleva. Om vi hjälps åt på det här området är jag övertygad om att vi i fortsättningen inte skall behöva ropa på fler poliser utan snarare kunna minska antalet. De som använder alkohol utsätter sig själva och andra för risker. Därför borde de som använder alkohol skaffa sig ett skydd försäkringsvägen så att de inte ligger samhället till last.

Massmedia, inte minst TV, spelar en mycket stor roll när det gäller utvecklingen. I en motion har jag tagit upp Sveriges Radios program-verksamhet, där jag begär fler kristna program och då särskilt kristna barnprogram.

Kulturella och religiösa inslag har förekommit i mycket ringa omfattning i barn- och ungdomsprogram. Dessa medborgargrupper har rätt att kräva att avtalet med Sveriges Radio följs och att sändningarna sålunda i skälig omfattning innehåller även religiösa program.

Erfarenhetsmässigt tycks programledare och producenter ha stått villrådiga så fort det handlar om barn- och ungdomsprogram med religiösa inslag. Sveriges Radio har tyvärr inte producerat barnprogram med religiösa inslag i den omfattning som är önskvärd och rimlig. Sändningstiderna för sådana program måste ökas, och hela den programsektorn bör ges större resurser.

Snålheten när det gäller sändningstider för barn- och ungdomsprogram med religiöst innehåll framstår som ännu mer anmärkningsvärd mot bakgrund av den kritik som riktats mot radio-TV för att det förekommer så många inslag som skildrar alkoholbruket. För att motverka effekten härav bör man i skolprogrammen säga sanningen när det gäller bruket av alkohol. Därmed skulle ungdomarna bli upplysta om att man lever lyckligast om man inte använder alkoholhaltiga drycker, som bara förstör

Nr 65

Torsdagen den
3 februari 1977

*Allmänpolitisk
debatt*

Torsdagen den
3 februari 1977

*Allmänpolitisk
debatt*

och river ner.

Stora medborgargrupper här i landet väntar nu på kristna barn- och ungdomsprogram. Bland dem råder det i dag ett starkt missnöje. Sveriges Radio har allt att vinna på att tillmötesgå önskemålen därvidlag från tusentals föräldrar i vårt land, som frågar sig varför inte kristna värderingar och inslag i större utsträckning än nu får prägla barnprogrammen. Detta är så mycket mer anmärkningsvärt som så många tvivelaktiga värderingar och inslag, som är ägnade att prägla de unga till ett helt annat och ofta mycket förkastligt betendemönster, får slå igenom i andra program. En stark strävan att skapa jämlikhet i det avseendet skulle stå i överensstämmelse med vad svenska folket känner.

Med tanke på den genomslagskraft TV har bör vi ställa större krav på dem som producerar och framför programmen. Varför denna förföljning av språket? Sveriges Radio ger också ut en tidning som heter Röster i Radio-TV, en intressant tidning, som förutom de olika programtiderna även har en del värdefulla artiklar.

En längre tid har man haft en spalt som heter "15 frågor". I den spalten har olika "kändisar" fått svara på frågor, som varit lika formulerade till alla svarande. En del har svarat raljerande och spexigt, andra har svarat uppriktigt och allvarligt.

Helt nyligen fick skulptrisen Astri Taube – maka till hänsovne nationalskalden Evert Taube – svara på de 15 frågorna. Hennes svar är värda att närmare begrundas.

En av de aktuella frågorna löd: "Det vackraste svenska ord du vet?" Svaret blev: "Trohet". Nästa fråga rörde det värsta ordet, och svaret blev: "Alla svärord".

Det är inte utan att man vill uttrycka sin beundran för att en så pass uppmärksamman kvinna vågade tala på detta sätt. Det är fint och modigt gjort, inte minst i en tid då kraftuttryck och svordomar håller på att översvämma oss på olika livsområden. Svordomarna tycks vidga sina domäner för varje år som går. Det är länge sedan som de levde ett undanskymt liv i drängkammare och ölstugor. Nu mutar de in nya områden i skolvärlden, tidningsvärlden, nöjesvärlden, idrottsvärlden, den politiska världen och i TV.

TV har så många bra program och producenter. Varför skall då dessa hänsynslösa och kulturellt lågtstående producenter få klampa in i de svenska hemmen och skapa irritation och missnöje? Det finns så mycket gott, vackert och roligt i tillvaron. Så låt oss slippa det smutsiga och kulturellt förnedrande.

I detta anförande instämde herr Börjesson i Falköping (c).

Herr SVARTBERG (s):

Herr talman! Ämnena avlöser varandra i en skön blandning så här mot slutet av debatten. Jag tänker ta upp Bohusläns problem och hamnar väl därmed under den av Stockholmstidningarna använda rubriken Hem-

bygdens dag.

För många är Bohuslän liktydigt med sommar, sol och semester, med frisk luft och härliga, salta bad. Vi bohuslänningar har ingenting emot att man har den bilden av Bohuslän, men vi brukar också tillägga: Vi kan inte leva på frisk luft och rent vatten. Det är arbetet, det vardagliga knoget, som lagt grunden till det välstånd vi har, och vi behöver fler arbetstillfällen än de som kan förknippas med sex till åtta veckors sommarturism.

Bland förra årets sommarturister hade vi en som från en brygga i norra Bohuslän strödde slagord omkring sig. Mellan alla slagord kom det en fråga: Kan ni tänka er den här bygden utan småföretag? Frågan kändes litet underlig i en landsända där småföretagsamheten är den klart dominerande företagsformen, där vi försökt stötta småföretagen och där vi t.o.m. lyckats starta nya med hjälp av vår lokaliseringspolitik. Men vi säger: Det räcker inte med dessa. Den här frågan får vi tillfälle att diskutera med arbetsmarknadsministern om några veckor, varför jag lämnar den för dagen.

I stället vill jag ta upp strukturfrågorna. Strukturomvandlingen har slagit hårt bland de gamla basnäringarna i Bohuslän under de senaste decennierna, och den pågår fortfarande och slår hårt. Jordbruket har förlorat ca 2 000 arbetstillfällen under de fem första åren på 1970-talet och har nu endast drygt 7 000 sysselsatta med en prognos på 6 000 år 1980. Fisket har minskat med 750 under samma tid. Det återstår i dag 1 600 fiskare. Prognosen pekar på 1 000 fiskare 1980. Stenindustrin, som under sin storhetstid sysselsatte något 10 000-tal personer, har i dag endast ca 1 100 sysselsatta.

Textil och konfektion förknippar man vanligtvis inte med Göteborgs och Bohus län. Därför blir förvåningen stor, när man får veta att länet under åren 1971–1975 förlorat inte mindre än 3 400 arbetstillfällen inom branschen. Ytterligare avgångar beräknas.

Inom byggnadsindustrin är nedgången nästan 10 000 arbetstillfällen under samma period.

För industrin som helhet pekar prognosen för 1980 på en nedgång med 9 000 anställda, detta då under förutsättning att inte varven, som vi diskuterat så mycket, utsätts för rena dråpslaget. Redan de besked som lämnats hittills är alarmerande. Vilka konsekvenser för de kraftiga nedskärningarna med sig runt om i vårt land?

På grund av strukturomvandlingen har mellersta och norra Bohuslän fått vidkännas en kraftig minskning av befolkningen. Naturligtvis har Bohuslän genom åren fått en viss kompensation i nya företag och nya arbetstillfällen, där man främst måste nämna Uddevallavarvet, men det har inte varit tillräckligt.

I dag sker kompensationen främst genom ökningen av antalet anställda inom den gemensamma sektorn, framför allt inom sjukvård och äldreomsorg. Men det räcker inte med detta. Vi måste sätta fart på Uddevalla igen. Uddevalla är som länscentrum strategiskt viktigt. En expansion

Nr 65

Torsdagen den
3 februari 1977

*Allmänpolitisk
debatt*

i Uddevalla ger sysselsättningseffekter för hela norra och mellersta Bohuslän, på samma sätt som Göteborgs livskraft smittar av sig på hela Västsverige. Men självfallet får även problemen i Uddevalla och Göteborg konsekvenser för omgivningen. Jag påpekade i Wallhamnsdebatten i tisdags – och Lennart Nilsson i Uddevalla gjorde det i den allmänpolitiska debatten i går – hur viktigt det är med beslut om statligt stöd till utbyggnaden av Sundsterminalen. Jag vill också peka på Sunningeledens betydelse för stadens utveckling.

Vi måste få till stånd det planerade Statsraff i Lysekil, likaså det gasturbinkraftverk som Vattenfall planerar bygga där. Båda dessa projekt är av stor betydelse för hela norra och mellersta Bohuslän. Vi måste också få det petrokemiska centrum i Stenungsund som är planerat. Statsföretag och regeringen har avgörandet när det gäller OXO-anläggningen på Berol i Stenungsund. 500 arbetstillfällen betyder mycket för Bohuslän.

De privata intressena har bromsat krackern i Stenungsund. Men den är nödvändig, och den är på sikt en mycket lönsam investering. Varför bromsar man? Jag får ibland den uppfattningen att den fria företagsamheten spekulerar litet väl kortsiktigt. Då bör enligt min mening samhället vara pådrivande, så också här. Strukturomvandlingen har slagit hårt i Bohuslän, men i Stenungsund har vi byggt upp en ny struktur, som vi bör bygga vidare på. Det är den och dess följdindustrier som kan ge norra och mellersta Bohuslän de basindustrier man behöver för att bära upp sysselsättningen.

Det är samhället som måste vara pådrivande. Jag hoppas att industriministern så småningom ansluter sig till den uppfattningen och också får sina regeringskamrater med på den. Vi behöver bygga ut stödjecpunktterna i Stenungsund, Uddevalla och Lysekil, och när vi bygger skall vi också slå vakt om vår underbara miljö. Vi bohusläningar vill förena den fina miljön med nya arbetstillfällen. Det är ett levande Bohuslän vi vill ha.

Herr PERSSON i Heden (c):

Herr talman! Visst är det så, att ämnesområdena växlar i den här debatten, kanske inte minst under dess sista skede. Jag skall beröra ett område som har nära samband med frågor som de allra flesta talare har uppehållit sig vid. I så gott som alla debattinlägg har frågan om det ekonomiska läget för industrin och för sysselsättningen i landet berörts. Trafikpolitiken är nära förknippad härmed.

I regeringens budgetproposition har kommunikationsministern räknat upp anslaget till vägverket med 223 milj. kr., en höjning med 7,2 %. Det är en knapp anslagsuppräknning i förhållande till kostnadsstegringen i landet. Det har i första hand gått ut över nybyggnadsanslaget, men regeringen har följt vägverkets förslag att vid en knapp medelstildelning lägga huvudvikten på underhållet av vägarna, och detta är helt riktigt i en dylik situation. Det alltför länge eftersatta underhållet av vägnätet på grund av alltför låg medelstildelning har lett till en förslitning av

vägarna som innebär stor kapitalförlust för landet. En sådan vägpolitik som tidigare förts kan inte fortsätta. Uppräkningen med 7,2 % är för lågt tilltagen, om det inte finns andra möjligheter att få fram pengar.

För det första vill jag emellertid framhålla att regeringen höjt ramen för vägbyggnadsverksamhet i form av beredskapsarbeten med 70 milj. kr. Härigenom möjliggörs viss upprustning av vägnätet, främst i skogslänen. Det bör vidare tilläggas att 360 milj. kr. tillkommer för de vägarbeten som finansieras med beredskapsmedel enligt budgetpropositionen.

För det andra vill jag hemställa att av de beredskapsmedel till arbetsmarknadsstyrelsen som aviserats i regeringens s. k. krispaket, utannonseras medel till vägverket för fortsatta vägbyggnadsprojekt. Härigenom kan den till synes magra vägbudgeten förbättras väsentligt.

Målsättningen för den statliga trafikpolitiken är att en tillfredsställande trafikförsörjning genomförs i landets alla delar. Den kollektiva trafiken – person- såväl som godstransportförsörjningen – måste samordnas med de olika transportgrenarna. Det är därför bra att regeringen i avvaktan på beslut om regionala rabattkort uppräknar bidragen till olönsam landsbygdstrafik från 28 milj. kr. till 88,4 milj. kr.

Regeringen har i budgetpropositionen förutsatt ökad samordning mellan järnvägs- och landsvägstrafiken. Den förda SJ-politiken har inte alltid varit så att säga servicevänlig för trafikanterna. Bandelsnedläggningar, stängning av järnvägsstationer, nedläggning av in- och utlämningsställen för gods, tågindragningar etc. har varit till förfång för trafikanterna, och ett minskat antal resande har kunnat använda SJ:s trafikmedel. Detta har också bidragit till att SJ:s ekonomiska underlag har försämrats.

Det avisceras stora förändringar i SJ-trafiken – dock inte alltid till det bättre för allmänheten – trafikanterna. Som exempel kan nämnas att i Älvsborgs län har SJ varslat om nedläggningar av stationer och hållplatser. Styckegodstrafiken dras in, likaså vagnslasttrafiken. Tåguppehåll slopas, bl. a. i en så stor ort som Vårgårda i Älvsborgs län. Bara inom Borås kommun har SJ varslat om serviceförsämring vid sju stationer. Detta kan inte få fortgå. Då blir inte SJ en hela folkets järnväg – det är ju det uttryck som ibland används.

Jag är medveten om att SJ med nuvarande trafikpolitiska riktlinjer ej kan hålla en fulländad service som inte är företagsekonomiskt motiverad. Men jag vill tillägga att stölbentheten får inte vara så påtaglig att man gör läget sämre än vad nöden kräver.

En samordnad trafikpolitik mellan olika transportmedel måste etableras. De pågående utredningarna i olika trafikpolitiska avseenden förutsätts finna lösningar på dessa problem. Men under tiden får inte SJ vidtaga åtgärder som försvårar en ändamålsenlig trafikpolitisk lösning. Inte heller får trafikkostnaderna övervältras på landets kommuner. Kommunerna måste få inblick i SJ:s kalkylsystem och sålunda kunna bedöma skäligheten i SJ:s ersättningskrav. Den nya regeringen har i statsbudgeten ökat anslagen till SJ, vilket bör ge ökade möjligheter till förbättrad service för SJ.

Herr talman! Jag förutsätter att den nya regeringen med kraft tar sig an trafikfrågorna. Ytterligare förbättring av anslagen till vägbyggnadsändamål samt samordning av trafikpolitiken i dess helhet är en nödvändighet, om näringspolitiska frågor i övrigt skall kunna lösas på ett riktigt sätt.

Fröken ANDERSSON (c):

Herr talman! Frågor som rör jämställdhet mellan kvinnor och män brukar ju inte prioriteras så särskilt högt, men att det kommit upp så här sent i debatten är väl ändå en tillfällighet.

Arbetet med jämställdhet bedrivs på många plan och många parter är inblandade, t. ex. statliga myndigheter som arbetsmarknadsverket och skolöverstyrelsen. Många organisationer har länge varit starkt engagerade. Inte minst kvinnoorganisationerna, både politiska och andra, har bedrivit ett intensivt arbete. Den organisation som jag själv tillhör, Centerns kvinnoförbund, har sedan många år tillbaka jämställdhetsfrågorna högt på sitt program.

Jag skall i huvudsak begränsa mig till att beröra några uppgifter som den före jul tillsatta kommittén för jämställdhet mellan kvinnor och män har i sammanhanget. Det har, som bekant, blivit min uppgift att leda kommitténs arbete. Jämställdhetskommittén, som vi har beslutat kalla oss, är parlamentariskt sammansatt och alla riksdagspartierna är företrädade. Den modellen har man från regeringspartiernas sida alltid velat ha, och den beslöts också före regeringsskiftet. Jag skall gärna erkänna att detta kan göra arbetet något mera tungrovt och tidskrävande, men jag tror ändå att man vinner väsentliga fördelar, och jag är övertygad om att viljan att nå resultat är god hos alla i kommittén.

Rätten till arbete gäller i lika hög grad för kvinnor som för män. Det egna förvärsarbetet är den grund som varje människa kan bygga sin trygghet och sin självständighet på. Det är viktigt att slå fast den principen. Jag skall inte nu gå in på den aktuella arbetsmarknadssituationen, som det talats mycket om både i går och i dag. Jag vill bara understryka att det är oerhört viktigt att kvinnorna inte som så ofta förr får uppleva att de är en reserv som är bra att ta till när det är ont om arbetskraft men som lätt kan avvaras när läget försämrats. De åtgärder som regeringen föreslagit, bl. a. utbildningsåtgärder, bör kunna bidra till att kvinnorna behåller fotfästet på arbetsmarknaden.

Det var på arbetslivets område som den gamla regeringens jämställdhetsdelegation valde att satsa i ingångsskedet, och enligt min mening var det riktigt. Flera initiativ togs som redan har betytt mycket och som kan komma att ha stor betydelse också för framtiden. Jag tänker speciellt på det s. k. Kristianstadsprojektet och den därefter utvidgade försöksverksamheten i sex län som gått ut på att rekrytera och utbilda kvinnor i traditionellt manliga yrken. Man angrep verkligheten i syfte att förändra den. Det är viktigt att en utvärdering sker när försöken avslutats, så att vi kan dra nytta av dem i det fortsatta arbetet, inte

minst när det gäller att informera ungdom om yrkesval i skolan.

Just i dagarna har vi fått ta del av *en* utvärdering. Den har gjorts av tre sociologer under ledning av Rita Liljeström, och den har gjorts på uppdrag av jämställdhetsdelegationen. Den gäller Kristianstadsprojektet. Man har studerat 50 familjer som deltagit i försöket och fått en bild av hur kvinnornas inträde i yrkeslivet i de manliga arbetena uppfattas av dem själva, deras män och hur det påverkat familjeliv, fritid och samhällsintresse. I en senare etapp har man gått utanför de 50 familjerna med frågor till kvinnor och män med likartat arbete. "Roller i omvandling" heter utvärderingen som publicerats i serien Statens offentliga utredningar.

Det är en mycket intressant studie, som tydligt visar att man inte kan lösa frågan om jämställdhet enbart med åtgärder som stimulerar kvinnor till ökat förvärsarbete.

De i försöket deltagande kvinnorna saknade utbildning utöver den obligatoriska skolan, saknade erfarenhet av industriarbete eller hade varit borta från arbetslivet länge. Sedan de väl fått hjälp att komma över tröskeln till arbetslivet, bl. a. genom utbildningsinsatser, upplevde de arbetet mycket positivt. Det var inte i första hand möjligheterna till den egna försörjningen som gav tillfredsställelse utan arbetets "sociala" värde. Det gav självförtroende, uppgav de. De kände sig gladare och piggare. För deras män upplevdes det ekonomiska utbytet av hustruns arbete som en lättnad. De kände mindre ansvar och oro inför framtiden, de upplevde att de inte var ensamma om ansvaret. Men risker finns, menar utvärderarna, att kvinnorna i glädjen över ett arbete är alltför benägna att undantränga problemen på arbetsplatsen och i kombinationen hem- och förvärsarbete – för sådana problem finns.

"Kvinnornas låga anspråk och deras tacksamhet över arbetet gör dem svaga att hävda sina rättigheter", sammanfattar sociologerna. Risken finns alltså att kvinnorna också om de går in i traditionellt manliga arbeten kommer att acceptera sämre villkor än sina manliga arbetskamrater. Risken finns att de blir en tånjbar reserv med speciella arbetsuppgifter.

Det räcker alltså inte att kvinnor kommer ut i förvärsarbete. Arbetstillivets villkor måste förändras, arbetsmiljöerna förbättras, stressen skruvas ner. Det är viktigt för både kvinnor och män.

Ansvarsfördelningen i hemmet måste också förändras. Undersökningen visar att det delade ansvaret i arbetet inte medfört ett delat ansvar för hem och barn. I 38 av 47 barnfamiljer hade hustrun fortfarande ensamansvaret eller huvudansvaret för barnen, och bara i 9 familjer delade man ansvaret. Här finns stort utrymme för jämställdhetsinsatser som syftar till attitydförändringar.

Kvinnorna i Kristianstadsprojektet var utan yrkesutbildning. Det är för sådana kvinnor situationen är allra svårast. Det är de kvinnorna som finns i restposten "dolda arbetslösa". Allra svårast är situationen i de traditionellt sysselsättningssvaga områdena. Det är viktigt att den gruppens problem lyfts fram i ljuset. En s. k. hemmafruundersökning som påbörjats

och som jämställdhetskommittén beslutat skall fullföljas kan kanske ge oss större kunskaper om vad som döljer sig bakom den dolda arbetslösheten. En allmän arbetslöshetsförsäkring har här ett stort berättigande och är ett starkt rättvisekrav. En arbetslöshetsförsäkring är ingen ersättning för arbete, men den skulle kanske bidra till att problemen för denna grupp kvinnor uppmärksammades och inte helt nonchalerades.

Det är alltså angeläget med fortsatta jämställdhetsåtgärder på arbetslivets område. Jämställdhetskommittén har också beslutat fortsätta på den vägen, i första hand genom att ta över och driva vidare de försök och projekt som var i gång eller planerade.

Till arbetsgivare som utbildar och anställer kvinnor resp. män i vissa yrken, som tidigare dominerats av det motsatta könet, utgår sedan budgetåret 1974/75 ett timbidrag under de första sex månaderna. Det började med 5 kr., blev 1976 6 kr. och föreslås nu bli höjt till 8 kr. Det har inte utnyttjats i någon större grad. "Inte i något fall har det utnyttjats för utbildning av män i kvinnodominerade yrken", heter det lakoniskt i arbetsmarknadsverkets kommentar i budgetpropositionen. Nej, tacka för det. Det skulle ju betyda att män gick in på områden med lägre löner och lägre status än vad män är vana vid. Kvinnorna kan nog stimuleras att sprida ut sig på fler yrkesområden än de elva inom vilka 80 % av kvinnorna på arbetsmarknaden befinner sig, men att få män att gå in på kvinnornas låglöne- och lågstatusområden blir betydligt svårare. Det hjälper inte med jämställdhetsbidrag, även om dessa skulle bli högre. Vi måste komma fram till en annan arbetsvärdering, som ger utslag i en annan ekonomisk värdering av olika arbetsuppgifter.

Jämställdhetsarbetet måste bedrivas på många plan. Själv anser jag det nödvändigt att satsa mer på opinionsbildning med syfte att förändra kvinnors och mäns attityder och komma åt deras fördomar. Skolan måste ta sin del av ansvaret för en sådan information. Det är också viktigt för oss i kommittén att samarbeta med studieorganisationer, över huvud taget med organisationerna. Skall man nå ut på bred bas med en debatt i vilken både kvinnor och män engageras – och detta är helt nödvändigt – då finns det inget annat sätt än att gå via folkrörelserna. Min avsikt är att försöka få till stånd ett sådant samarbete, och jag hoppas på gensvar.

Herr talman! Innan jag slutar vill jag bara nämna en liten ljuspunkt. Det börjar ändå finnas sådana i det här sega arbetet. Radionämnden har beslutat granska könsrollsproblematiken närmare när det gäller radio och TV. Den direkta anledningen är anmälningar av aktuella program.

"Olika grupper och enskilda har i skilda sammanhang gjort kvantitetsmätningar, dvs. man har räknat antalet kvinnor och män i TV i olika programtyper", heter det i Sveriges Radios personaltidning Antennen. Det heter vidare: "Men nämnden vill nu ta reda på om det går att angripa det svåra ämnet på ett mer djuplodande sätt." Det skall verkligen bli spännande att se vad den djuplodningen kan leda till.

Fru BERNSTRÖM (fp):

Herr talman! Tidigare i den allmänpolitiska debatten i dag togs den sjunkande nativiteten upp. De åtgärder som föreslogs gick i motsatt riktning mot dem som jag har föreslagit i en motion med samma utgångspunkt. Jag tror att de i dag nämnda förslagen kommer att förvärra situationen eftersom de går stick i stäv mot de flesta kvinnors vilja. Men det är viktigt att vi tar den sjunkande nativiteten på allvar. Jag tror att ett barnfattigt samhälle har en dålig inverkan på människors känsloliv. Jag tror inte att det är något frivilligt val att människor i dag har färre barn eller inga alls. Det är nog en outtalad protest mot det barnvänliga samhället, som också starkt hänger samman med den bristande jämlikheten mellan kvinnor och män.

När kvinnor går ut i förvärvslivet får de inte bara ett arbete – de får två. Arbetsfördelningen i hemmet förändras inte nämnvärt av att kvinnorna börjar förvärvsarbeta. I Svenska Dagbladet gjordes i höstas en intervju med anställda vid företaget Astra i Södertälje. Enligt den undersökningen var de heltidsarbetande kvinnornas arbetsvecka 20 timmar längre än männens, med hushållsarbetet inräknat. I den rapport som sociologen Rita Liljeström genomfört på uppdrag av jämställdhetsdelegationen, om försöksverksamheten med kvinnor på manliga jobb, framkommer samma sak. Den förändring som skedde när dessa kvinnor gick ut i förvärvslivet var att männen började bädda sina egna sängar. Det finns också andra undersökningar som visar att kvinnor hushållsarbetar fyra gånger mer än männen även om båda är heltidsarbetande. Det är inte att undra på att kvinnor utgör en minoritet i den fackliga och politiska verksamheten, samtidigt som det är förvånande att det över huvud taget finns kvinnor som utöver de dubbla arbetsuppgifterna också tar på sig samhällsuppdrag.

Man kan fråga sig hur man med politiska åtgärder skall kunna förändra den fördelning som uppenbarligen är så diskriminerande för kvinnorna i hemmen. Vi kan ju inte gärna lagstifta om vem som skall diska.

Det har tidigare i den här debatten nämnts att opinionsbildningen måste skärpas. Jag vet inte hur opinionsbildningen skall kunna skärpas ytterligare. Debatten om jämställdhet i hemmet har förts i årtal av kvinnor, av massmedia och inom politiken, men förändringen har inte kommit särskilt långt.

Men det finns politiska instrument, och vi får inte vara rädda för lagstiftning då vi vill hjälpa eftersatta grupper att förändra sin situation. När regeringen i vår lägger fram förslag om förlängd föräldraledighet hoppas jag att man drar konsekvenserna av en av de klart liberala meningarna i regeringsdeklarationen där det står: "Jämställdhet mellan kvinnor och män är en självklar utgångspunkt för regeringens politik."

Den förlängda föräldraledigheten bör bli individuell. En del av den förlängningen bör enbart tillkomma papporna. En individualisering av föräldraledigheten är också – vilket kanske är det viktigaste – ett stöd för de många pappor som faktiskt vill ta ett lika ansvar för barnen men

Nr 65

Torsdagen den
3 februari 1977

*Allmänpolitisk
debatt*

som inte vågar ta dusten med arbetsgivarna och arbetskamraterna. SACO/SR gjorde en undersökning bland sina medlemmar år 1975 där de manliga medlemmarna tillfrågades om de kunde tänka sig ta pappaledigt. Ca 70 % uppgav att de var intresserade av att göra det. Men det var inte mer än 4 % i hela landet som det året utnyttjade pappaledigheten. Intresset att ta ett delat ansvar för barnen finns bland männen, ge dem då också ett stöd i lagstiftningen. Ett delat ansvar, klart uttryckt i de reformer som kommer att genomföras, är ett stöd för kvinnorna att klara alla sina roller.

Daghemsbristen – som tidigare har diskuterats – spelar naturligtvis en stor och kanske många gånger avgörande roll för unga människors möjligheter att ha familj och för kvinnors möjligheter att fungera på arbetsmarknaden. Regeringen har i sin budget avsatt medel för den kraftigaste utbyggnaden hittills med 100 000 nya daghemsplatser och 50 000 fritidshemsplatser på fem år. Men det finns i dag ca 450 000 barn med förvärvsarbetande föräldrar. I den kommunala barnomsorgen finns det plats för ca 130 000 barn. Inte ens med den femårsplan som nu finns kan dagens behov täckas. Det finns också uppgifter om att den utbyggnadstakt som behövs för att klara målet inte hålls av kommunerna. Jag efterlyser hos regeringen garantier för att den plan som har utlovats också kommer att hållas. Det räcker inte med att säga att planen noga skall följas upp, som socialministern sade i dag. Jag efterlyser också en prövning av möjligheten att utvidga den fastställda femårsplanen.

Ojämligheten mellan könen slår hårdare bland minoritetsgrupper. Invandrarkvinnornas situation är långt besvärligare än männens. Den isolering många kvinnor upplever i hemmet är värre för invandrarkvinnorna eftersom de också har språksvårigheter. Svenskundervisningen för invandrare har inte fungerat tillfredsställande och är sämst för kvinnan. Det har i en del invandrarfamiljer blivit språksvårigheter t. o. m. inom familjen. Barnen har inte lärt sig sitt hemspråk och mammorna har inte lärt sig svenska. Därför har inte barn och mammor kunnat prata med varandra. En del av problemen kommer att undvikas med den hemspråksundervisning som riksdagen har beslutat. Invandrarkvinnornas isolering kan också brytas med studiecirkelverksamhet som ligger nära invandrarkvinnornas intressen och sysslor. En sådan studiecirkelverksamhet har prövats och visat sig vara lyckad. Den har legat närmare till hands för invandrarkvinnorna än den teoretiska svenskundervisningen. Annat har också gjorts för invandrarkvinnorna, men det är naturligtvis inte tillräckligt, och jag hoppas att jämställdhetskommittén aktivt kommer att ta sig an invandrarkvinnornas problem.

En annan minoritet av kvinnor, som också har det besvärligare än männen i samma situation, är de som dömts till fängelsestraff. Det finns bara ett enda kvinnofängelse i Sverige – Hinseberg – och dit kommer alla kvinnor som döms till fängelse, oavsett var de bor och vilket brott de har begått. De flesta kvinnliga internerna har också sina pojkvänner på andra anstalter, vilket gör att kvinnorna får färre besök och inte har

någon som sköter hemmet och tar hand om eventuella barn under straff-tiden. Oron för barn och pojkvän är vanliga rymningsorsaker. Bristen på anstalter nära hemorten gör det också svårare att förbereda frigivningen för kvinnor och ger sämre möjligheter till yrkesutbildning och meningsfulla fritidsaktiviteter. Jag ser det som en angelägen uppgift för regeringen att ta sig an de kvinnliga internernas situation. Avskaffa Hinseberg och inför gemensam vård för kvinnor och män, främst på lokalanstalter! Det har jag också föreslagit i en motion. Jag ser detta som angelägnare än att åstadkomma jämlikhet för prinsessor.

Bristande jämställdhet leder till könssegregerade samhällen som i sin tur föder fördomar om det motsatta könet. Det har därför varit en tacksam uppgift för hänsynslösa människor att driva fram en pornografi som ingen känner igen sig i. Efter ett TV-program i höstas började en yrvaken debatt om prostitution och pornografi. Naturligtvis blev den debatten, som också pågick i riksdagen, "mums för moralister".

En stark kritik har riktats mot dem som förde sexdebatten på 1960-talet. Jag vill i detta sammanhang säga att sextiotalets debatt medförde många bra förändringar. Vi fick bl. a. en ny abortlagstiftning. Kvinnor slipper nu vända sig till illegala abortörer eller genomgå kränkande personundersökningar. En ny sexualbrottsutredning har tillsatts. Den skall rätta till bristerna i den föregående utredningen, men den skall också ta itu med frågor som inte ingick i den förra utredningens direktiv. Jag hoppas att den nya utredningen inte kommer att präglas av någon ny moralism utan att den bejakar sexualiteten och försöker komma till rätta med den ekonomiska brottslighet som ligger bakom många av porrklubbar och prostitutionen.

En hårdhänt lagstiftning mot dem som är offer för den ekonomiska brottsligheten tror jag inte är någon lösning på könsfördomarna i samhället. Könsfördomarna kommer vi till rätta med genom att föra en socialliberal jämställdhetspolitik där män och kvinnor får lika möjligheter och rättigheter till arbete och familjeliv.

Fröken ANDERSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Fru Bernström nämnde att invandrarkvinnorna befinner sig i en svårare situation än svenska kvinnor och hoppades att jämställdhetskommittén skulle ta sig an deras problem.

Jag vill bara tala om att kommittén redan har beslutat att till sig knyta en mindre referensgrupp bestående av invandrarkvinnor för att vi därmed skall komma åt de frågor som för dem framstår som mest väsentliga.

Fru BACKBERGER (vpk):

Herr talman! Det skulle ha varit roligt om man vid ett sådant här tillfälle hade kunnat utbrista: "Jösses, flickor, befrielsen är nära!" Men det saknas tyvärr någon vidare förutsättning för gladlynta uttryck av den karaktären.

När kvinnofrågan – alltså hela det komplex av frågor som direkt berör

51 % av svenska folket och indirekt även de resterande 49 – kommer upp i remissdebatten är det naturligtvis som sista punkt. Och detta trots att i det som benämns kvinnofrågan ingår arbetsmarknadspolitiken, utbildningspolitiken, allt som har med samhällsplanering och kollektiv service att göra, kort sagt ett flertal av de mest vitala områdena i det politiska livet!

Det är uppenbart att allt som har med de brännande intressena för majoriteten av svenska folket att göra är satt på undantag i riksdagen lika väl som i samhällslivet i övrigt.

Sedan över tio år tillbaka har vi en livaktig diskussion om vad som än benämns könsrollsfrågor än kvinnorollsfrågor, en diskussion och en aktivitet på många fronter, som engagerar en växande skara kvinnor och glädjande nog ett inte så litet antal män. Alla dessa människor ifrågasätter från varierande utgångspunkter familjen som försörjarinstitution, kvinnans underordnade ställning på arbetsmarknaden och de rådande könsrollerna. Det senaste årets diskussioner har t. o. m. kommit att röra sig om de mest brutala formerna av det kapitalistiska manssamhällets förtryck. En massiv kvinnoopinion har vänt sig mot sexualbrottsutredningens liberala och mans-chauvinistiska attityder när det gäller våldtäkter. De prostituerade – den mest föraktade kvinnogruppen – har blivit uppmärksammade.

Det är viktigt att fråga sig varför all denna aktivitet skall vara nödvändig. Vad har den tidvis så aktiva kvinnorörelsen gjort för misstag? Det är naturligtvis ett oerhört stort ämne, och jag skall här i korthet bara ta upp två centrala begrepp till diskussion, vilka jag antar har tagits upp tidigare i den här debatten, nämligen begreppet jämlik/jämställdhet kontra frigörelse.

Det kan tyckas vara en strid om ord, men det är det inte. Kravet på jämlikhet, som var ett av den borgerliga franska revolutionens honnörsord, har förts fram av kvinnorörelsens reformistiska flygel. Den radikala, ibland öppet revolutionära delen av kvinnorörelsen, har rest kravet på kvinnans frigörelse. Förkämparna för kvinnans jämlikhet med mannen har ideligen hamnat i en återvändsgränd. Om och om igen har de funnit sig föra en kamp som innebär rätten att konkurrera med männen på det bestående samhällets villkor.

Det tydligaste exemplet på kvinnorörelsens ofta bristande förmåga till analys är rösträttsrörelsen. Denna rörelse, som utgör den bredaste kvinnofronten i modern tid i kamp för ett demokratiskt krav och som kämpade med så militanta metoder att den nya kvinnorörelsen i våra dagar förefaller som i rent otrolig grad beskedlig i jämförelse med den, upplöste sig frivilligt när den uppnått sitt begränsade mål. Rösträttskämparna, nästan samtliga från vänster till höger, gick, beroende på klassintressen, in i de mansdominerade partierna för att snällt och stillfärdigt underordna sig. Och både arbetarrörelsen och delar av den liberala rörelsen, som hade ställt upp för kvinnornas krav så länge de organiserade sig i en beslutsam maktkamp, satte kvinnofrågan på undantag då kvinnorna över-

gav sin militanta hållning.

I rösträttsfronten ingick också kvinnorörelsens radikala flygel. Men den hade ett betydligt mer långsiktigt mål. Den hade visionen om ett helt annat samhälle. Den var inspirerad av bl. a. de utopiska socialisterna, av Bachofen, Friedrich Engels och andra. Den företrädde på svensk botten av kvinnor som t. ex. Elin Wägner och Ellen Key. Ellen Keys idéer har f. ö. inspirerat en av den radikala socialistiska kvinnorörelsens största förkämpar, nämligen Alexandra Kollontaj.

De här kvinnorna hade en vision av ett helt annat samhälle, en vision som visserligen i många stycken var romantisk och i åtskilliga fall föga genomtänkt, men som ändå var präglad av en helt annan storslagenhet i konturer och innehåll. De föreställde sig ett samhälle baserat på kvinnans totala frigörelse, de vände sig mot militarism och naturförstörelse. Deras visioner har – om också i andra former – förts vidare av den radikala arbetarrörelsen och den militanta kvinnorörelsen i vår tid.

På 1930-talet, den epok som markerar nästa stora uppsving i kvinnokampen, fördes kampen vidare av bl. a. Frisinnade kvinnor, numera Svenska kvinnors vänsterförbund, av Fogelstadsförbundet och av radikala socialdemokratiska kvinnor, t. ex. Alva Myrdal.

I vår tid har, som jag redan nämnt, de här radikala kraven förts vidare av den nya kvinnorörelsen. Könsrollsdebatten på 1960-talet lämnade också värdefulla bidrag då det gällde att bredda och fördjupa debatten, bl. a. genom att ta upp mannens roll till diskussion.

En fråga som är nödvändig att ställa i det här sammanhanget är onekligen: Kan den manliga rollen med sitt dominerande inslag av våldsbereidskap, prestige- och karriärtänkande avskaffas, om man inte är beredd att ifrågasätta det kapitalistiska systemet, som bildar grogrunden för och premierar just de här manliga egenskaperna?

Om jag nu övergår till att granska vad jämlikhetsfilosofin har medfört för den stora massan av svenska kvinnor så kommer jag till ytterst nedslående resultat. Situationen på alla fronter för kvinnorna visar det kapitalistiska manssamhällets hart när orubbade dominans. En liten framgång har noterats under de senaste åren, och den har Bonnie Bernström nyss varit inne på: rätten till fri abort för kvinnorna.

Men tittar man på kvinnans ställning i arbetslivet och i hemmet ser man att förhållandena har förändrats i oerhört liten utsträckning. Arbetslivet fortsätter att vara uppdelat i en manlig och en kvinnlig sektor. Av 38 yrkesområden är 30 till mer än 75 % dominerade av antingen män eller kvinnor. Det mönstret har alltså inte förändrats sedan 1965.

Likalön existerar fortfarande bara på ett fåtal områden. Medellönen 1972 för de heltidsarbetande kvinnorna var 28 880 kr. och för männen 40 500 kr.

Kvinnornas förvärvsintensitet är fortfarande avsevärt lägre än männens. Svårast drabbad är den kvinnliga ungdomen: över 7 % av de unga kvinnorna saknar arbete. Motsvarande siffra för hela den arbetsföra befolkningen är 1,6 %.

De flesta kvinnor som går ut i förvärvslivet hamnar i deltidsarbete. 600 000 kvinnor arbetar mindre än 35 timmar i veckan, och det innebär att nästan hälften av alla kvinnor är deltidsarbetande. 70 % av de kvinnor som de senaste åren har börjat förvärvsarbete gör det på deltid. Nästan hälften av alla deltidsarbetande kvinnor är över 45 år, något som tyder på att det inte är problem med t. ex. barnomsorg som dikterar deras val av förvärvsmöjlighet – om det nu är ett val. I stället tycks det vara arbetsmarknadens obarmhärtiga syn på de medelålders och äldre kvinnornas krav som dikterar deras ställning – och det innebär i praktiken partiell arbetslöshet och beroende av en annans, dvs. en mans, förmåga att försörja dem.

Det kanske är viktigt att här ta upp frågan om var indoktrineringen i den kvinnliga rollen börjar. Här skulle skolan ha en stor uppgift när det gäller att förändra könsrollstänkandet. Visserligen har läroplanen både för grundskolan och för gymnasieskolan en mycket bra målsättning, men om man ser hur det fungerar i praktiken blir man ganska beklämd.

Undervisningen i svenska och historia förbigår kvinnornas insatser i samhälls- och kulturarbetet. Den könsuppdelade gymnastikundervisningen bidrar till att befästa könsrollerna. Dominansen av pojkar resp. flickor på olika linjer i skolan visar hur djupt könsrollerna är inpräglade redan i tonåren.

Jag vill här nämna bara några siffror från gymnasieskolans olika linjer; de gäller höstterminen 1973. Andelen flickor var på gymnasieskolans konsumtionslinje 96,7 % och på beklädnadsteknisk linje 84,4 %. På de traditionellt manliga linjerna var andelen flickor i fordonsteknisk linje 0,7 %, el- och teleteknisk linje 0,5 % och bygg- och anläggningsteknisk linje 0,5 %.

Undervisningen om könsrollerna måste utvidgas och fördjupas. Sexualundervisningen bör likaså förbättras. Den bör utformas så att den bidrar till att luckra upp fördomar om kvinnan hos både lärare och elever. Detta är särskilt viktigt med tanke på den fördomsfyllda syn på kvinnan som representeras i massmedia, särskilt i s. k. dam- och herrtidningar och i de öppet reaktionära porttidningarna.

Kvinnans svaga ställning i arbetslivet hänger naturligtvis samman med hennes traditionella roll i familjen och i hemmet. En stor del av hemmakvinnorna utför ett nödvändigt men helt oavlönat arbete. Det har visat sig att detta hemarbete inte alls fyller kvinnorna med den tillfredsställelse som många gärna älskar att föreställa sig. Att den ekonomiska beroendesituationen kan förorsaka psykiska problem har uppmärksamrats först på senare år. I en undersökning som gjordes av Göteborgs kommun år 1967 framgår att en stor del av de hemarbetande kvinnorna lider av allvarliga sjukdomssymtom. Med ledning av svaren från de intervjuade, som alltså var dels förvärvsarbetande, dels hemarbetande kvinnor, gjordes en bedömning av deras arbetskapacitet. Resultatet blev att 92 % av de förvärvsarbetande kvinnorna i åldrarna 40–59 år bedömdes ha full arbetskapacitet mot endast 71 % av de hemarbetande.

Detta visar enligt undersökningen att hemmen utgör det utan jämförelse största området för skyddad verksamhet för partiellt arbetsföra i dagens samhälle.

Men man kan också tolka undersökningsresultatet på ett annat sätt, nämligen så att kvinnor känner en sådan otillfredsställelse av att utföra ett isolerat hemarbete, vara ekonomiskt beroende och ha hemmet som ständig arbetsplats att de råkar ut för djupgående psykiska störningar. För att bryta kvinnans isolering krävs alltså kraftiga åtgärder. Arbetsdagen måste förkortas. Sex timmars arbetsdag för alla är ett berättigat krav, likaså att en fullständig barnomsorg byggs ut.

På den här korta tiden, herr talman, har jag bara velat fästa uppmärksamheten vid ett par konkreta områden där just jämlikhetstanken har visat sig vara ineffektiv. Det finns anledning att erinra sig Alexandra Kollontajs ord, att kvinnans ställning i samhället och hennes frihet – eller valfrihet, för att använda ett honnörsord – är beroende av hennes ställning i produktionen. Så länge kvinnorna inte har rätt till arbete, rätt till kvalificerad barnomsorg och tillgång till kollektiv service, förblir deras frigivning – med Eva Mobergs ord – endast villkorlig.

Bara ett socialistiskt samhälle kan garantera kvinnorna dessa rättigheter. Men därmed vill jag naturligtvis inte ha sagt att jag inte har djup respekt för våra demokratiska traditioner, för vad arbetarrörelsen, kvinnorörelsen och delar av den liberala rörelsen har uträttat. Om inte allt detta hade uträttats skulle inte jag ha kunnat stå här och tala inför denna fåtaliga församling. Jag menar givetvis inte heller att ett socialistiskt system automatiskt medför kvinnans totala frigörelse. Om man ser på kvinnans ställning i olika socialistiska länder inser man lätt att så inte är fallet. Socialismen bildar en nödvändig men absolut inte tillräcklig förutsättning för kvinnans frigörelse. Kvinnokampen måste föras här, och den måste föras vidare under socialismen.

För socialismen! För kvinnans frigörelse!

Herr LINDBLAD (sp):

Herr talman! Jag har antagligen inte mandat att tala för de rösträttskvinnor som kämpade i detta sekels början. Men jag vill bara, utan att närmare gå in på vad Barbro Backberger anförde, säga att jag fick intrycket att hon tyckte att det nästan var ett förräderi av dessa kvinnor att de – när de arbetat för och varit med om att driva igenom den kvinnliga rösträtten – inte samtidigt bildade partier som kvinnor.

När började kraven på kvinnlig rösträtt? Ja, redan Lars Johan Hierta förde fram förslag. Liberaler ansåg att när vi fick allmän rösträtt så skulle både män och kvinnor ha det. De drev detta krav länge, men de konservativa sade nej. Både män och kvinnor ställde kravet. När man då fick den allmänna rösträtten, skulle kvinnorna då säga: Nu går vi ur partierna! Nu skall inte Kerstin Hesselgren få ställa upp för något parti. Vi kvinnor skall bara komma in på kvinnopartiernas vägnar.

Jag kan hålla med om att många av de förhoppningar slog fel som

kvinnor hade på att mycket skulle genomföras bara kvinnorna fick rösträtt.

Det kan jämföras med att rösträttsrörelsen som sådan i flera avseenden var för optimistisk. Det var många som trodde att när rösträtten genomförts, när vi allihopa fått samma ansvar, kommer brottsligheten att försvinna. Människor begår ju inte brott mot de lagar de själva har stiftat. Man hade stora förhoppningar om att problemen skulle vara borta när bara demokratin var genomförd.

Jag tycker inte man kan kritisera vare sig kvinnorna eller männen. De såg ett samhälle med många orättvisor, och det var lätt att tänka sig, att när vi själva får bestämma blir detta ett gott samhälle. Optimismen var stark. Det gäller både den allmänna rösträttsrörelsen och den kvinnliga rösträttsrörelsen.

Det skulle vara intressant att försöka analysera vad det var som gjorde att åtskilligt kom att misslyckas. För socialdemokratiens del tror jag att mycket hade att göra med facket. Facken var av naturliga skäl mycket mansdominerade.

När det gäller den liberala sidan, som jag vet mer om, var det tyvärr så att de kvinnor som hade möjlighet och förmåga att jobba politiskt ofta var välsituerade. De övriga slet med sin disk och allting annat. Den analysen saknades, och de kvinnor som drev politiken förstod nog inte riktigt det här.

Jag tror att de två kampanjerna i befolkningsfrågan, både 1930-talets och 1940-talets, medverkade. De kom ju att ge en familjepolitisk diskussion: Folket får inte dö ut, alltså måste vi föda mera barn. Man romantiserade fram en kvinnoroll: Kvinnor skall föda många barn. I två årtionden fördes en ganska effektiv kampanj för denna kvinnoroll, som i mycket gick stick i stäv mot jämlikhetstanken. Därför kan man inte säga att det varit en långvarig kamp för att män och kvinnor skall vara jämlika. Vi hade under två årtionden mycket starka opinionsbildningar, som i och för sig kunde vara förståeliga i sin miljö men som hävdade att kvinnorna skulle ha en annan roll än männen.

Fogelstadsgruppen hade knappast tankar som att kvinnor skall bilda separata partier. Man menade tvärtom att de skulle försöka verka inom de befintliga politiska partierna.

Jag håller gärna med om att det är mycket litet analyserat varför så mycket av kvinnornas förhoppningar gick på sned. En mycket enkel förklaring är förmodligen att flertalet beslut har fattats av män med hemmavarande kvinnor. Våra svenska kommunalmän har varit män med kvinnor vid sin sida – som skött markservicen, som man så idiotiskt brukar säga. Det är klart att man då inte byggt daghem. Just beslutsfattare har kanske hårdare än genomsnittsmänniskan varit befästa i en mansroll som fördrat mycket av dem. Förr fattade man inte mycket av denna debatt – det förekommer knappast före 1960-talet att dessa frågor diskuterats. Kanske såg kvinnorättsrörelsen bara rösträtten och trodde att om kvinnorna får rösträtt blir allting bra. Det var i så fall begripligt

när man starkt stirrade på just denna orättvisa, att man inte förstod att det behövdes så mycket annat också.

Fru BACKBERGER (vpk):

Herr talman! Jag är glad att någon tänder på den historiska aspekten av vad jag sade. Men jag sade inte att kvinnorna skulle bilda separata partier. Jag bara menade att de hade en felaktig analys. De ställde upp på en kortsiktig strategi, alltså jämlikhet, i stället för frigörelse. Inte heller har jag hävdad att Fogelstadsgruppen skulle kämpa för något separat kvinnoparti. Jag menar bara att den tog upp visionen om en total samhällsförändring, ett samhälle i stil med vad t. ex. Elin Wägner, Ellen Key och Alexandra Kollontaj tänkte sig – ett slags samhälle baserat på mödrar.

Jag anser fortfarande att samtliga partier som är representerade här måste vara självkritiska och inse att det brister i insikt om vad kvinnokampen betyder, inte bara för att förändra kvinnans roll utan också för att förändra mannens roll. Först när kvinnorna reser sig och ställer krav får ni män möjlighet att se er själva i spegeln och förstå vad er roll innebär.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2 Kammaren åtskildes kl. 22.26.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Nr 65

Torsdagen den
3 februari 1977

*Allmänpolitisk
debatt*